ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АЛОҚА, АХБОРОТЛАШТИРИШ ВА ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ДАВЛАТ ҚЎМИТАСИ

ТОШКЕНТ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ

Ҳимояга
Кафедра мудири
«___________________»
____
«___»_________2014 й.

БАКАЛАВР БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

Мавзу : "Ўсмир ва ўспирин ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур яратиш"

Битирувчи __________ Давлатов О. Х.

Раҳбар __________ Мирзаев Х. Х.

Тақризчи __________Абдиримов Қ. Р.

ХФҲдан
маслахатчи ________ Абдуллаева С. М.

Тошкент – 2014

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АЛОҚА, АХБОРОТЛАШТИРИШ ВА ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ДАВЛАТ ҚЎМИТАСИ

ТОШКЕНТ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ

Факультет: Компьютер инжиниринги
Кафедра: Мультимедиа технологиялари
Йўналиши: 5521900- Информатика ва ахборот технологиялари

«ТАСДИҚЛАЙМАН»
Кафедра мудири ___________
«_____» ________2014 й.

Битирув малакавий ишни бажаришга

Топшириқ
Давлатов Орзумурод Хайитмуродович
(Ф.И.Ш.)

1. БМИ мавзуси "Ўсмир ва ўспирин ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур яратиш"

2. Университет қарори билан тасдиқланган: 19.04. 2014 у. 254 -15 сонли буйруғи

3. Ишни тўлиқ бажариш учун берилган вақт: 31.05.14 й.

4. Ишнинг бошланғич маълумотлари: Ёшларни саломатлиги назорат қилиш параметрлари.

5.Ҳисоб тушунтириш матни мундарижаси: Автоматлаштирилган ахборот тизимлари, Инструментал воситаларни танлаш, Дастурчига қўлланма, Хулоса.

6. График материаллар рўйхати: _Тақдимот, жадваллар ва расмлар

7. Топшириқ берилган кун 03.03.14 й.

Раҳбар _________________ Топшириқ олди _______________

8. БМИ нинг ҳар-бир бўлимида бажариладиган ишларга маслаҳатлар

Бўлим	Раҳбар Ф.И.Ш.	Имзо сана	
		Топшириқ берилди	Топшириқ олинди
Асосий қисм	Мирзаев Х. Х..	03.03.14 й.	03.03.14 й.
Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги	Абдуллаева С. М.	18.05.14 й.	18.05.14 й.

9. Ишни бажариш графиги.

№	БМИ бўлимларининг номлари	Бажариш муддати	Бажарилганлиги ҳақида раҳбар имзоси
1	Автоматлаштирилган ахборот тизимлари	05.03.14-16.03.14	
2	Инструментал воситаларни танлаш	17.03.14-01.04.14	
3	Лойихалаш қисми	02.04.14-15.05.14	
4	Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги	18.05.14-25.05.14	
5	Хулоса	25.05.14-31.05.14	

Битирувчи ______________________ «______» _________________ 2014 й.

(имзо)

Раҳбар ______________________ «______» _________________ 2014 й.

(имзо)

Ушбу малакавий битирув иши хозирги куннинг долзарб вазифаси - яъни ахборот технологияларини ёшларнинг соғлиғини сақлашда қўллаш. Унинг мақсади - ўқув муасссасасидаги ўқувчи ёшларниниг жисмоний параметрларини маълумотлар базасини ишлаб чиқиш ҳамда шу маълумотларни ҳисобот шаклида тақдим этиш.

Дастурни яратишда Microsoft Visual Studio 2010 дастурлар пакетининг C# 2.0 .Net Framework мухитидан фойдаланилди. Малумотлар базаси сифатида еса MS SQL Server 2005 дан фойдаланилди . Шунингдек, МБ сифатида MS SQL Server нинг Express ини ишлатиш хам тафсия этилади.

Данная выпускная квалифицированная работа посвящена актуальной задаче сегодняшнего дня, то есть внедрению информационной технологии в контроле здоровье молодёжи.

При создании программы была использована среда. .Net Framework C# 2.0 программного пакета DV Microsoft Visual Studio 2010 . В качестве базы данных был использован MS SQL Server 2005 . Кроме того можно использовать в качестве БД - Express MS SQL Server.

This exhaust skilled work is devoted to an actual problem day, that is, the introduction of information technology in the proper organization of the workplace.

When creating the program was used Wednesday. Net Framework C # 2.0 software package DV Microsoft Visual Studio 2010. As the database was used by MS SQL Server 2005. In addition, you can use as a database - Express MS SQL Server.

МУНДАРИЖА

КИРИШ... 6

I БОБ. АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН АХБОРОТ ТИЗИМЛАРИ...... 11

1.1 Автоматлаштирилган ахборот тизимлари қўлланилиши 11

1.2. Маълумотлар базасини яратиш босқичлари.................. 15

1.3. Масаланинг қўйилиши 19

II БОБ. ИНСТРУМЕНТАЛ ВОСИТАЛАРНИ ТАНЛАШ 20

2.1. Дастурлаш мухити 20

2.2. Visual Studio 2010 мухитида ишлаш ва Visual C#.NET дастурлаш тили 22

2.3. Маълумотлар базаси бошқарув тизими. SQL тили 24

III БОБ. ЛОЙИХАЛАШ ҚИСМИ 30

3.1. Дастурчига қўлланма 30

3.2. Фойдаланувчига қўлланма 40

IV БОБ. ҲАЁТ ФАОЛИЯТ ХАВФСИЗЛИГИ 46

4.1. Иш жойини тўғри ташкил қилиниши 46

4.2. Фавқулотда вазиятларнинг тоифаланиши 51

ХУЛОСА 55

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ 56

ИЛОВА 58

Кириш

Кишилик жамиятининг ҳозирги босқичи ривожини ахборот технологияларисиз тасаввур қилиб бўлмайди.Ўтган шу қисқа давр ичида бу технологияларнинг ўзи шиддатли ривожланиш босқичидан ўтмоқда.Айниқса сўнгги йилларда иқдисодиётни ривожлантириш масаласи замановий технологиялардан фойдаланиш, мехнат унимдорлигини ўстириш, махсулот сифатини ошириш, ахолининг харид талабини қондириш, ишлаб чиқариш, тармоқларини айниқса, электроника, асбобсозлик, хисоблаш техникаси, алоқа воситалари ишлаб чиқаришни ривожлантириш вазифасини ечиш талаб қилмоқда. Буларнинг ҳаммасини ўз навбатида ахборотлаштиришнинг улкан имкониятларидан самарали фойдаланиш имкониятларини беради.

Ахборотлаштириш замонавий дунё тараққиётининг энг мухим йўналишларидан бири бўлиб, жахон фан техникасининг иқдисодий ва ижтимоий ривожланишида эришилган ютуқларини ўзида мужассамлаштиргандир. Ахборотлар кўламининг тўхтовсиз ошиб бораётгани янги асримизнинг ўзига хос хусусиятларидандир.

Бугунги кунда ахборот ресурслари, ахборот банклари, ахборот бизнеси, ахборот хавфсизлиги каби ахборотлашган жамиятга хос бўлган янги тушунчалар пайдо бўлди ва улар доимий ишлатилиб юриладиган сўзлар қаторига кириб бормоқда. Жахондаги барча илғор мамлакатлар анъанавий турлари қатори ахборот индустриясини ривожлантириш ва унинг махсулотлатидан фойдаланишни мамлакатни ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири деб қарашмоқда.Шу жумладан, республиканиз рахбарияти хам мамлакатни ахборотлаштириш, халқ хўжалигининг барча сохаларига янги ахборот технологияларини жорий этиш ва жамиятнинг барча қатламларини ушбу технологиялардан самарали фойдаланишга ўрнатиш ишларини кенг кўламда олиб бормоқда. Охирги бир неча йиллар давомида қабул қилинган қонунлар, фармон ва қарорлар жамиятни ахборотлаштириш сохасида хам илғор мамлакатлардан ортда қолмаслик йўлида олиб

борилаётган катта хажмдаги ташкилий ва оммавий ишлардан далолат беради. Жумладан жамиятни компьютерлаштириш, ахборот технологияларини ривожлантириш бўйича вазифаларини ҳал этиш учун Президент фармонини бажариш юзасидан Вазирлар махкамаси 2002 йил 6 июнда №200 сонли қарор қабул қилинди ва мамлакатни 2002-2014 йилларда компьютерлаштириш ва ахборот-комуникация технологияларини жорий этишни ривожлантиришнинг устувор йўналишлардан бири ушбу жараённи хуқуқий-меъёрий асосларни такомиллаштиришдир.

Ўзбекистон Президенти Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг « Жахон молиявий – иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» асарида келтирилган фикрлари бўйича, банк тизимини қўллаб қувватлаш, корхоналарни техник жихатидан янгилаш, модернизация қилиш, хамда инновацион технологияларни тадбиқ этилиши – мамлакатимизни хам ички бозорда, хам ташқи бозорда барқарор мавқега эга бўлишини таъминлаш имконини беради.

Ҳозирги кунда давлатимиз томонидан, ўсиб келаётган ёш авлодни жисмонан соғлом ҳамда адлан етук бўлиб вояга етиши учун барча шарт-шароит ва имкониятлар яратилмодда. Мазкур жараёнларни узлуксиз давом эттириш мадсадида, Ўзбекистонда кучли ижтимоий сиёсат ўзининг тараддиёт дастурига асосланган ҳолда олиб борилмодда. Ушбу сиёсатнинг ёрдин намунаси сифатида, соғлидни садлаш тизимида олиб борилаётган кенг дамровли ислоҳотларни мисол дилиб кўрсатиш мумкин. Унинг асосий йўналишларидан бири — оналик ва болаликни муҳофаза дилиш масалаларида янги концептуал ёндошувлар бўлиб, улар соглом авлоднинг дунёга келиши ва тарбияланишига дойр барча шароитларнинг яратилишига даратилган.

Бугунги кунга келиб, Ўзбекистонда кенг мидёсда соглом- лаштириш тадбирлари олиб борилмодда. Бундан кўзланган асосий натижа — «Соғлом она — соглом бола» мадсадига эришишдир. Бола саломатлигининг энг муҳим кўрсаткичларидан бири, бу унинг уйгунлашган жисмоний

ривожланишидир. Уйгунлашган жисмоний ва руҳий ривожланишга тўғри ташкил дилинган жисмоний тарбия ҳамда болаларнинг спорт билан шугулланиши кенг имкон яратади.

Республикамизда ўсиб келаётган ёш авлод саломатлигини шакллантириш ва уни мустаҳкамлашда, донунчилик тизимининг яратилиши ҳамда бу ордали фаолиятлар кўламини яхшилаш масалалари, давлати- мизнинг асосий эътиборида бўлиб келмодда. Чунончи, Узбекистон Респуб- ликаси Президентининг 2002 йил 24 октябрдаги 3154-сонли Фармони ва Узбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 31 октябрдаги 374-сонли «Болалар спортини ривожлантириш жамгармаси фаолиятини ташкил дилиш тўғрисида»ги Қарори бу жараёнларни янада такомиллаштириш ва ривожлантиришда муҳим омил бўлмодда.[1]

Бугунги кунга келиб ушбу йўналишда ҳам салмоқли ишлар амалгам оширилди. Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг "Ахборатлаштириш тўғрисида" , "Электрон рақамли имзо тоғрисида",Электрон тижорат тўғрисида","Электрон тўловлар тўғрисида"ги қонунлар қабул қилинди. Бу қонунларнинг қилиниши жамиятни ахборотлаштириш борасида ривожланган мамлакатлар билан тенг ҳамкорлик қилиш учун зарурий ҳуқуқий-меъёрий асосларни яратиб берди.

Кейинги даврда республика рахбарияти бу қонунларнинг амалда қўлланилишини қайта эътибор билан қарашмоқда. Айниқса бу борада қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 8 июл 2005 йилдаги "Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этишнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ 167 сонли қарорлари қабул қилинди. Уларда электрон рақамли имзо тўғрисидаги, қонунни амалда тадбиқига оид, компьютер хавфсизлигига бўладиган замонавий тахдидлар, хавфсизликни таминлаш борасидаги халқаро тажрибаларни ўрганиш, компьютер инцидентларига тезкор муносабат билдирувчи хизмат бўлинмаси фаолияти тўғрисидаги масалалар хал этилган. Охирги қабул қилинган бу қарорлар давлат ахборот

ресурсларини шакллантириш тартиби, ахборот хавфсизлиги таъминлаш, давлат ахборот ресурсларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш учун масъул бўлган давлат органларининг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлиги, давлат органининг расмий сайтига қўйиладиган асосий талаблар, ахборот ресурсларини яратиш талабларини белгилайди.

Малумки бу қабул қилинган барча хужжатлар Ўзбекистон Республикасида ахборотлаштиришнинг илмий тизмлари барпо этилишни иқдисодиётга ва жамиятнинг хар бир аъзоси хаётига компьютер техникаси ва ахборот технологиялар жорий этилиши учун шарт шароитларни таъминлайди, жахон бозорида мамлакатимиз иқтисодиётининг рақобатбардошлик даражасини оширади.

Ушбу битиру малакавий ишида ёшларнинг жисмоний параметрлари орқали уларниинг саломатлигини назорат қилиш масаласи кўриб чиқилган. Лойхаланаётган дастурнинг мақсади бирор бир ўқув муасссасасидаги ўқувчи ёшларниниг жисмоний параметрларини маълумотлар базасини ишлаб чиқишдир.

Қўйилган мақсадни амалга оширишда қуйидаги вазифаларни бажарилиши белгилаболинади:

- ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур маълумотлар базасини ишлаб чиқиш;
- ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур ишлаб чиқиш;
- сўровлар ёрдамида талаб этилган ўқувчиларни излай
- ҳисобот тайёрлаш формасни ишлаб чиқиш

Бу масалаларни ечиш учун қуйидаги аппарат ва дастурий таъминот талаб этилади:

- Pentium III/IV ;
- ОТ Windows мухити (XP/Vista)
- .Net Framework нинг камида 2.0 версияси
- SQL Server 2005 (ёки Express кўриниши)

- Қаттиқ дискда камида 50 MB
- Оператив хотира 256 Mb

Битирув малакавий иши тўрт кисмдан иборат бўлиб, асосий уч қисмида дастурни ишлаб чиқиш йўллари келтирилган. Тўртинчи қисм техника хавфсизлиги ва мехнат мухофазаси бўйича маълумотлар келтирилган.

I БОБ. АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН АХБОРОТ ТИЗИМЛАРИ

1.1. Ахборот тизимларининг халқ хўжалигида қўлланилиши

Ахборот тизимини ишлаб чикишдан мақсад — ташкилий лойихалаштириш, технологик ва хоказо жиҳатларини ҳисобга олган холда тизим фаолиятининг самарадорлигини оширишдир.

Ўрганилаётган фан сохасини акс эттирувчи ҳам умумий, ҳам айрим хусусиятларга эга бўлган тизимнинг кўплаб тушунча ва таърифлари мавжуд.

Умумий ҳолатда тизим, деганда улар орасидаги ва уларнинг ҳусусиятлари ўртасидаги алоқалар мажмуига эга бўлган, яъни бир-бирига чамбарчас боғланган қисмлардан иборат бутун бир объектлар мажмуаси тушунилади. Бундай таърифдаги тизимга қуйидагиларни мисол килиб келтириш мумкин: деталлар ва туташтирувчи қурилмалардан йиғилган машина ҳужайраларнинг бутун мажмуини ташкил этувчи тирик организм; турли ресурслар, бир-бири билан боғланган кўплаб ишлаб чиқариш жараёнлари ва кишилар жамоалари яҳлитлигида юзага келган корхоналар ва хоказо. Бундай ҳолларда объектлар ягона тизим сифатида ишлайди, яъни ҳар бир объект, кенжа тизимлар умумий тизим олдидаги ягона мақсад учун ҳаракат қилади.

«Тизим»ни аниқлашга қуйидаги атамалар киради: «объектлар», «алокалар», «ҳусусиятлар».

Объектлар — тизимнинг бир бўлаги ёки компонентлари бўлиб, жисмоний, математик ўзгарувчан тенгламалар, қоида ва қонунлар, технологик жараёнлар, ахборот жараёнлари, ишлаб чиқариш бўлинмалари каби кўплаб чекланмаган қисмларга эга.

Ҳусусиятлар — бу объектнинг сифатини ифодаловчи параметрлардир. Ҳусусият тизимнинг маълум бир ўлчамга эга объектларини битгалаб миқдорий жиҳатдан баён этиш имконини беради.

Объектларнинг ҳусусиятлари тизим ҳаракати натижасида ўзгариши мумкин.

Алоқалар, объектлар ва уларнинг ҳусусиятларини тизим жараёнида ягона яхлитликка бирлаштиради. Бунда барча тизим элементларининг кенжа тизимлари ва тизимлар ўртасида алоқа бўлиши назарда тутилади. Айрим умумий қонуниятлар, қоидалар ёки тамойиллар билан бирлашувчилар ўртасида алоқанинг мавжуд бўлиши тизимнинг асосий тушунчаси саналади. Бошқалар билан бирор-бир алоқага эга бўлмаган элемент кўриб чиқилаёттан тизимга кирмайди. Тизимнинг ҳусусиятлари қуйидагилар саналади: элементлар мураккаблиги, мақсадга қаратилганлиги, турли - туманлиги ҳамда улар табиати, таркиблашганлиги, бўлинишлигидир. [8]

Тизимлар таркиби ҳамда асосий мақсадларига фарқланади. Ташкилий мураккаблик тизимнинг асосий ҳусусияти саналади ва у элементлар ўртасидаги ўзаро алоқалар (ўзаро ҳаракатлар) миқдори билан аниқланади. Элементлар ўртасидаги чатишиб, қўшилиб кетган ўзаро алоқалар шундай тузилганки, у бирорта параметр алоқасининг ўзгаришига олиб келади.

Фақат тизимга тегишли тавсифларни аниқлайди. Умуман олганда, тизим уни ташкил этувчи элементлардан бошқачароқ тавсифларга эга бўлибгина қолмай, балки унинг барча қисмларидан сифат жиҳатидан фарқланади. Шунингдек элементларга эга бўлмаган бошқа вазифаларни ҳам бажариш ҳусусиятига эга.

Мақсадга қаратилганлик. Тизим умумий ҳусусиятта эга, яъни у умумий мақсадга эришишга ҳаракат қилишга қаратилган. Тизимнинг мақсадга йўналтирганлигини ифодаловчи барча элементлар учун умумий бўлган ўзаро алоқаларнинг мақсадли қоидалари мақсаднинг мавжудлигини белгилайди.

Тизимнинг таркиблашганлиги — бу тизимнинг алоҳида элементлари ва уларнинг ташки муҳит билан ўзаро ҳаракати ўртасидаги ички алоқаларнинг доимий таркибидир. Тизим таркиби — унинг фаолияти самарадорлигини кўп жиҳатдан белгиловчи муҳим тавсифлардан бири саналади.

Тизимнинг бўлиниши — бу унинг мақсадлар ва вазифаларга жавоб берувчи маълум белгилар бўйича ажратилган элементлар ёки бир қатор кенжа тизимлардан тузилганлигини англатади. Кенжа тизимлар бундай ажратилишнинг асосини ташкил этиб, бунда элементлар ўртасидаги алоқалар кўпроқ, кенжа тизимлар ўртасида эса камроқ бўлади.

Тизим тушунчаси шу маънода нисбийки, тизим элементининг ўзи хам мураккаб тизим бўлиши мумкин. Бирор белги бўйича ажратилган тизим ўзига нисбатан юқори даражадаги тизим элементи бўлиши мумкин.

Тизимлар тасифи. Тизимларни қиёслаш ва фарқлаш, уларнинг бир-бирига ўхшашлари ва фарқлиларини ажратиш орқали таснифлаш амалга оширилади.

Таснифлаш — бу фақат борлиқ, модели ва уни турли белгилар, яъни, кириш ва чиқиш жараёнларининг баёни, уларнинг келиб чиқиши, бошқарув тури, бошқарувнинг ресурслари билан таъминланганлиги ва хакозо бўйича амалга ошириш мумкин. Бизни тизимнинг келиб чиқиши бўйича таснифлаш сездиради. Тизимни мазкур белгига кўра таснифлаш 1.1-расмда келтирилган.

Суъний тизимлар — бу инсон томонидан яратилган тизимлардир.

Табиий тизимлар бу табиатда ёки жамиятда инсон иштирокисиз юзага келган тизимлар.

Аралаш тизимлар таъбий ва сунъий тизимларни ўз ичига олади.

Эргономик тизимлар — бу, «машина — инсон- оператор» мажмуи.

Биотехник тизимлар — тирик организмлар ва техник қурилмалар кирадиган тизимлардир.

Ташкилий тизимлар — бу, зарурий воситалар билан жихозланган кишилар жамоасидан ташкил топган тизимлар саналади.

Ташкилий тизим — бошқариш, шунингдек, ташкилий тузилма, мақсадлар, бошқариш самарадорлиги ва ҳодимларни рағбатлантириш қоидалари мезонлари учун фойдаланадиган, ҳодимларнинг юриш туриши ва техник воситаларнинг ишлатилиш тартибини белгиловчи қоидалар йиғиндисидир.

Ташкилий тизимлар ишлаб чиқариш воситаларидан фойдаланувчи кишилар жамоасининг ишлаб чиқариш фаолиятини бошқариш учун мулжалланган. Охиргиси анча муҳим ҳолат ҳисобланади, чунки ташкилий тизимлар техник воситаларнинг ўзига ҳослигини, ҳусусан, бошқарув воситаларини ҳисобга олиши лозим.

Тизимда бошқарув объекти — бу муайян моддий захираларга эга ва аниқ махсулотни олишга йўналтирилган ишлаб чиқариш операцияларини бажарувчи вазирлик, идора, корхона, цех, ишлаб чикариш, участкалар, ижрочилар жамоаси ёки айрим шахслардир. Бошқарув объектининг фаолияти ишлаб чиқариш жараёни чоғидаги турли ҳолатлардаги вазифаларни амалга оширишга бўйсиндирилган. [6]

Бошқарув органи объектни бошқариш учун ташкилий тизимдан фойдаланувчи шахс ёки шахслар гуруҳи саналади.

Ташкилий тизимлар автоматлаштирилган ёки автоматлаштирилмаган бўлиши мумкин.

Ташкилий тизимлар бир қатор ўзига ҳос ҳусусиятларга эга. Дастлабки ўзига ҳослиги шуки, тизимнинг асосий элементи мураккаб, фаол тизим бўлган инсондир. Инсон юриш туриши, ҳулқи жиҳатларининг амалий талабларини баён этувчи норасмий моделларини тузиш жуда мураккаб, баъзан эса иложи йўқ. Айни пайтда инсон ташкилий тизимларда қарор қабул қилувчи шахс ҳисобланади.

Ташкилий тизимларнинг иккинчи ўзига ҳослиги кўп мақсадли ишлаш хусусиятидир. Ушбу тизимлар фаолиятининг самарадорлиги умуман олганда кам унинг кичик тизим ва элементларини ташкил этувчиларига кўплаб миқдордаги техник, иктисодий ва ижтимоий кўрсаткичлар билан белгиланади. Самарадорликни баҳолашнинг кўп қиралиги кўпгина ўзаро боғлиқ жиҳатлар бўйича бошқаришни ташкил этиш заруриятига олиб келади. Бунда тизимнинг боши элементлари билан моддий ва ахборот жиҳатдан ўзаро таъсирини ташкил этиш талаб этилади.

Учинчи ўзига ҳослик — ташкилий тизимларнинг узлуксиз ривожланишини ўз ичига олади, у янги эхтиёжлар пайдо бўлиши, бу эхтиёжларни ташқи ва ички шарт-шароит ҳамда ўзгаришлар билан боғлиқ ҳолда қондириш йўлларини такомиллаштиришдан иборат. Оқибатда, объектлар тармоилари доимий ўзгаради, унинг элементлари ўртасида янти алоқалар пайдо бўлади

1.2. Маълумотлар базасини яратиш босқичлари

Малакавий битирув ишида ходимлар маълумотлар базасини яратиш-предмет соҳасини ўрганишдан бошланади. Бу пайтда тўпланадиган ва фойдаланувчига тақдим этиладиган ахборотнинг қуйидаги хусусиятларига алоҳида эътибор берилади:

1. Тўлақонлик. Ахборот тўлақонлиги объект фаолиятининг у ёки бу томонларининг микдорий ва сифат параметрларини аниқ белгилаш ҳамда мос қарорларни ишлаб чиқаришда ифодаланилади. Ахборотнинг нотўлақонлиги қарорлар қабул қилишда хатоларга олиб келиши мумкин.

2. Ишончлилик қабул қилинадиган қарорлар самарадорлиги сақланадиган етиб келган ва натижавий ахборотларда муайян даражада бузилишларга йўл қўяди.

3. Ахборотни қабул қилишнинг бемалоллиги вақт бирлигида маълумотларни қабул қилиш тезлиги билан белгилади. Шу боис ҳам маълумотлар кўпроқ жадвал шаклида берилади, у нафақат ахборот мазмунини очиб беради, балки енгил қабул қилинади ҳам.

4. Маълумотларнинг долзарблиги муайян вақт мобайнида аниқ вазифани амалга ошириш учун яроқлигини ифодалайди. Шу боис ҳам долзарблик, ҳозиржавоблик ва тезкорлик ахборотга хос хусусиятлардир.

5. Кечикмаслик ахборотнинг қулай ёки белгиланган вақтда келиб тушишини англатади. Бу талабни бузиш ахборотни қадрсизлантиради.

6. Аниқлик унинг тўғрилигини англатади. Ахборотнинг аниқлиги унинг барча истеъмолчилар томонидан бир хил қабул қилинишини таъминлайди.

7. Тезкорлик вақт ўтгач ахборот эскириши ва долзарблигини йўқотишини акс эттиради.

Ахборотнинг ўз вақтида қабул қилинмаслиги қарор қабул қилишни кечиктиради, оқибатда қабул қилинаётган қарорлар ўзгарувчан шароитда талабга жавоб бермайди. Ахборот қанчалик тезкор бўлса, у шунчалик қимматли бўлади.

Ахборотнинг қиммати аниқлик даражаси ошгани сайин ёки хабар қилинаётган ва аниқ натижалар ўртасидаги фарқ камайганда тез кўтарилади. Тўлиқроқ ва ишончли ахборот тўғри қарорни қабул қилишни таъминлайди.

Маълумотлар базасига киритиладиган маълумотларни аниқлангандан кейин бу маълумотлар базасини ташкил этишда фойдананиладиган маълумотлар базасини бошқариш тизимини (МББТ) танлаш лозим

МББТ ўз таснифланишининг муҳим белгиларидан бири бўлган маълумотлар модели турларидан бирини (тармоқли, иерархик ёки реляцион) таъминлайди. МББТ маълумотлар базаларининг кўп мақсадли тавсифини, маълумотларни ҳимоялаш ва қайта тиклашни амалга оширади. Ривожланган мулоқот воситалари ва юқори даражали талаблар тилининг мавжудлиги МББТни охирги фойдаланувчи учун осон воситага айлантиради.

Ахборот тизимлари мураккаб маълумотлар структурасини барпо этишни талаб қилади. Мураккаб структурлашган маълумотларни бошқариш маъсулиятини ўзига олувчи ахборот тизимларини умумий қисмини ажратишга ва умумлаштиришга интилишлар “Маълумотлар базаларини бошқариш тизимларини”- (МББТ) яратишга биринчи асосли сабаб бўлади.

Тўлиқ вариантда МББТ қуйидаги компонентлардан тузилиши мумкин:

- Клавиатура орқали маълумотларни тўғридан-тўғри бошқариш имконини берувчи фойдаланувчининг муҳити;
- Интерпретатор сифатида иш юритувчи, маълумотларга ишлов бериш амалий тизимини дастурлашнинг алгоритмик тили. Интерпретатор дастурларни тез тузиш ва маромига етказиш имконини беради;
- Мустақил EXE-файл шаклидаги тайёр тижорат махсулотига тугалланган дастур кўринишини берувчи компилятор;
- Кўп меҳнат талаб қилувчи амалларни тез дастурловчи утилит-дастурлар (ҳисоботлар,шакллар, жадваллар, экранлар, меню ва бошқа иловалар генераторлари).

Хусусан МББТ – бу фойдаланувчининг аслаҳавий қобиғи ҳисобланади. МББТ таркибида дастурлаш тилининг мавжудлиги аниқ масалаларни ва аниқ фойдаланувчига мўлжалланган маълумотларга ишлов беришнинг мураккаб тизимларини яратиш имконини беради.

Маълумотлар базаларини лойиҳалаштиришда қуйидаги тавсифларини солиштириш ва таҳлил қилишга асосланган МББТни асослаб танлаб олиш муҳим вазифа ҳисобланади:

- дастурий техник базаси (ШК тури ва модели, ҳисоблаш воситалари конфигуряциясига қўйиладиган талаблар, ОТ версияси);
- маълумотлар базаларининг турлари (амалий, предмет, локал, интегреллашган, тақсимланган);
- фойдаланувчиларнинг малакалари (МББТ билан ишлаш учун махсус тайёргарликка эга бўлмаган фойдаланувчи, мутахассислиги дастурчи бўлмаган даражадаги МБ билан ишлашга тайёргарлиги бўлган предмет соҳасининг мутахассиси – фойдаланувчи, амалий дастурчи, МБ ларнинг администратори);

- маълумотлар базалари билан фойдаланувчиларнинг мулоқат қилиш воситалари (дастурлаш тилларини ўз ичига олувчи маълумотлар устида иш олиб бориш ва тасвирлаш тили);
- маълумотларни қайта ишлаш режими (пакетли, интерактив, тармоқли);
- маълумотларни мантиқий ва физик мустақиллиги;
- маълумотлар базалари ахборот структураларининг асосий хоссалари (мантиқий структураси-МББТ воситалари орқали амал қиладиган ва ташкилий тузилмасини ўзгартирмасдан уни модификация қилиш имконияти, маълумотлар турини кенгайтирган ҳолда қаршиликсиз ишлов беришда);
- ҳавфсизлик даражасини таъминлаш ва маълумотларнинг тўлақонлиги;
- хизмат кўрсатишнинг стандарт воситалари мавжудлиги (маълумотлар базаларини кузатишни доимий дастурий модулларини ва маълумотлар луғатини, маълумотлар базаларини енгиллаштирадиган (юкини туширадиган), қайта ташкил этадиган ва қайта структуралаштирадиган, тиклайдиган журнални юритиш, киритиш ва ҳисоботлар генераторлари ва ҳ.к.);
- ишлатиш тавсифлари (лойиҳачилар ҳақида, сармоя эгалари ҳақида, моддий-техник таъминотга бўлган талаблар, тарқатиш шакли).

Танлаб олинган МББТ бир қатор талабларни қондира олиши керак. Буларга предмет соҳаси турли функцияларининг самарали бажарилиши; хотира ресурсларидан самарали фойдаланиш учун сақланаётган маълумотлар ҳажмини минималлаштириш; моҳиятли ахборот қарорларини қабул қилишга имкон яратиш; ҳавфсизликни таъминлаш жараёнини бошқариш; ходимларга нисбатан маълумотлар базаларини ишлатиш билан боғлиқ юқори талабларнинг йўқлиги, ШКни ишлатиш муомаласини соддалаштириш.

1.3. Масаланинг қўйилиши

Ушбу битиру малакавий ишида ёшларнинг жисмоний параметрлари орқали уларниинг саломатлигини назорат қилиш масаласи кўриб чиқилган. Лойхаланаётган дастурнинг мақсади бирор бир ўқув муасссасасидаги ўқувчи ёшларниниг жисмоний параметрларини маълумотлар базасини ишлаб чиқишдир, ҳамда шу маълумотларни ҳисобот шаклида тақдим этиш.

Қўйилган мақсадни амалга оширишда қуйидаги вазифаларни бажарилиши белгилаболинади:

- Ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур маълумотлар базасини ишлаб чиқиш;
- Ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур ишлаб чиқиш;
- Сўровлар ёрдамида талаб этилган ўқувчиларни излай;
- Ҳисобот тайёрлаш формасни ишлаб чиқиш.

Дастур Microsoft Visual Studio 2010 дастурлар пакетининг C# 2.0 . .Net Framework асосида яратилган . Малумотлар базаси сифатида еса MS SQL Server 2005 дан фойдаланилди . Шунингдек , МБ сифатида MS SQL Server нинг Express ини ишлатилса хам тафсия этилади .

(SQL Express MB фақат 2 ГБ гача малумотлар учун мўлжалланган бўлиб, маълумотлар ундан кўп бўлса MS SQL Server дан фойдаланишингиз талаб этилади) .

Дастур ишлаши учун .Net Framework нинг камида 2.0 версияси бўлиши керак .

Хулоса қилиб айтгада ушбу бобда автоматлаштирилган ахборот тизимлари хақидаги умумий маълумот берилган бўлиб, унда ахборот тизимларининг халқ хўжалигида қўлланилиши ва маълумотлар базасини яратиш босқичлари келтирилган. Шулар асосида масаланинг қўйилиши шакллантирилган.

II БОБ .ИНСТРУМЕНТАЛ ВОСИТАЛАРНИ ТАНЛАШ

2.1.Дастурлаш мухити

Microsoft компанияси 2002-йил Санк – Петербург шахрида бўлиб ўтган конфиренсияда Девид Чаппелнинг .Net Freamwork ка багишлаб доклад килди. У .Net платформасини яратилиши Windows мухтида хамма нарсани ўзартиради, яни дастурлаш тиллари, интерфейс ва библотекалар, иловаларни яратилишини .Net маркаси оркали куйидаги асосий махсулотлар етказиб берилади, булар :

- .Net Framework – амалга ошириш мухити, унда яратилган дастурий компонентлар ишлатилади. Бу мухит дастурий кодларни хавсизлигини таминлаш , автоматик равшда кераксиз кодларни йигиштириш ва бошка ишлар учун мўлжаллангандир.

- * Visual Studio. Net – яратувчилар учун яратилган мухит бўлиб, у битта компилятордан иборатдир, яни C++ компиляторидир. C++ бунда Янги , ўзгартирилган интеграллаштириш ишлаб чикиш мухитидир. У программ компонентларини яратишга багишланган. Бундан ташкари бошка кўпкина дастурлаш тилларини кўллаб кувватлайди.

- .Net Interprise Servers (.Net корпоратив сервери) – SQL Server 2005, Exchange 2005 ва бошкалар.

.Net Framework иккита компонентдан ташкил топган. Унинг илова яратувчи асосий инстурменти бу Visual Studio.Net ҳисобланади. Унда хар бир программалаштириш .Net Framework Билан умумий интерфейс оркали алокада бўлади. Vs.Net таркибига жуда кўп дастурий тиллар кирадики, улардан асосийси эса C++ тилидир.

Microsoft .Net дастурий технология бўлиб, у оддий дастурлар каби, веб – иловаларни яратиш учун ишлатилади. (платформа сифатида биринчи бўлиб Microsoft фирмаси томонидан таклиф килинган)

Microsoft .Net нинг асосий максади турили хил тилда яратилган хар хил хизмат турларини мослащтиришдир. Масалан C++ тилида ёзилган дастур

Delphi тилида ёзилган библотека класси услубида мурожат этиши мумкин. C++ тилида эса Visual Basic.net ёзилган классга богланган класс яратиш мумкин. .Net даги хар бир библатека ўз версияси хакида маълумотга эга бўлиши , унинг турли версиялари орасидаги келишмовчиликларни бартараф этади..Net Microsoft фирмасининг патентга эга технологияси хисобланади.

.Net – иловаларини яратиш мухити.

Microsift Visual Studio (C++, Visual Basic.Net, Menaged C++), Borland Developer Studio (Delphi For.Net , C++), PascalABS.Net ва бошкалар.

.Net яратиш мухти худди Java технологияси каби байт – код яратади.

.Net илова яратувчи модел хисобланади. Унинг асосий максади – курилма ва платформадан мустакил бўлган илова яратишдир, яна Internet оркали маълумотларга мурожат этишни шакллантиради

.Net ядросини куйидаги технологиялар ташкил этади:

- .Net Framework;
- .Net Enterprise Servers;
- «курувчи блок» хизмати;

.Net платформаси клиент операцион тизимлари , сервер ва хизматлар билан интеграллашган ва куйидагилардан иборат:

- дастур модели, яъни XML – Web хизмати ва илова яратиш имконини беради;
- хизматлар тўплами – «курувчи блок», яъни максимал самарали илова яратиш имконини беради;
- .Net Enterprise Servers – серверларни тўлик жами бўлиб, у илова яратиш учун ишлатилади.
- клиент дастурий таъминоти (XP, CE) ва Vs.Net киради.

.Net Framework куйидагилардан ташкил топган:

- CLR (Common Language Runtime);
- библотека класси (Web ва Windows формалари);

.Net куйидаги муаммоларни ечади:

- платформадан мустакиллик;

- .Net тилларини ўзаро богликлигини ташкил килади.

2.2. Visual Studio 2010 мухитида ишлаш ва Visual C# .NET дастурлаш тили

Microsoft Visual Studio 2010 дастури Microsoft корпорацияси томонидан ишлаб чиқилган бўлиб, бу дастур дастурчилар учун мўлжаллангандир. Бу дастур ёрдамида қуйидаги дастурлаш тилларида дастурлашни амалга ошириш мумкин:

- Visual Basic .NET;
- Visual C# .NET;
- Visual C++ .NET;
- Visual J# .NET;

Microsoft Visual Studio 2010 дастури ёрдамида Windows мухити учун, телефонлар учун ва тармоқлар учун Web дастурларни яратиш мумкин. Microsoft Visual Studio 2010 мухитида Visual C#, Visual Basic, Visual J# тиллари ёрдамида Web дастурларни ва Visual C#, Visual Basic, Visual J#, Visual C++ тиллари ёрдамида Windows мухити учун дастурлар яратиш мумкин.

Қуйида ушбу дастурлаш тиллари билан танишиб чиқамиз:

Visual Basic .NET - Microsoft Visual Studio 2010 таркибидаги самарадорлиги катта дастурлаш тиллардан бири бўлиб, бу дастурлаш тилини тўлиқ объектга йўналтирилган дастурлаш тили деб айтишимиз мумкин. Visual Basic .NET дастурлаш тили ёрдамида Windows иловаларини ва Web иловаларни яратиш мумкин.

Visual C# .NET - Microsoft корпорацияси томонидан ишлаб чиқилган бўлиб, бу дастурлаш тили айнан .NET платформаси учун ишлаб чиқилган. Visual C# .NET дастурлаш тили имкониятлари бошқа объектга йўналтирилган дастурлаш тиллари (C, C++, Java ва Delphi) дан анча кенг

бўлиб, бу дастурлаш тилида Visual Basic .NET каби Windows иловаларини ва Web иловаларни яратиш мумкин.

Visual C++ .NET дастурлаш тили паст сатхдаги дастурчи учун иловаларни бошқаришда талаб қилинади. .NET платформасининг Visual C++ дастурлаш тили бошқа дастурлаш тилларидан шу билан фарқ қиладики, бу дастурлаш тили .NET платформасининг кодли модели (managed code model) ва Windows (unmanaged native code model) кодли моделини қўллаб қувватлайди.

Visual J# .NET - Microsoft .NET платформаси учун Web-сервис ва иловалар яратувчи Java-дастурчилари ишлатиши мумкин. Visual J# .NET дастурлаш тили.

Visual C#.NET дастурлаш тили.

Ҳозирда кўплаб дастурлаш тиллари мавжуд бўлиб, улар қўлланиш соҳасига қараб турлича бўлади, яъни ҳар бир соҳа учун мўлжалланган дастурлаш тили бор. Уларнинг бир нечтасини санаб ўтиш мумкин. Масалан, C#, C++, Visual Basic, JavaScript, Delphi ва бошқалар.

Замонавий дастурлаш тиллари орасида Visual C#.NET мукаммал дастурлаш тилларидан бири ҳисобланади. Бу дастурлаш тил C++ асосида келиб чиққан бўлиб, у .NET Microsoft платформаси учун яратилган ва объектли дастурлашга мўлжалланган. Унинг ёрдамида интернетда жуда оммабоп саҳифалар, сайтлар яратса бўлади ва яратилмоқда. Visual C#.NET дастурлаш тилининг афзаллиги бу бошқа дастурлаш тилларида йўл қўйилган камчиликлардан холилигидир.

Visual C#.NET дастурлаш тили синтаксиси.

Маълумотлар тоифалари. Барча дастурлаш тилларида бўлгани каби C# дастурлаш тилида хам бир қанча маълумотлар тоифаси мавжуддир. Ушбу тоифалар 2.1-жадвалда кўрсатиб ўтилган.

Ўзгарувчилар эълон қилиниш вақтида аввал ўзгарувчининг номи идентификатори кўрсатидади ва унинг тоифаси белгиланади. Масалан :

int uzgaruvchi_nomi = 5;

2.1-Жадвал. C# дастурлаш тилидаги маълумотлар тоифалар.

Тоифа	Изох
Bool	Мантиқий (true / false қийматларни қабул қилади.)
Byte	8 битли белгиларсиз бутун сонлар (0-255)
Char	Символ
Decimal	Пулли қийматлар
Double	Хақиқий сонлар (-1.79769313486232e308-1.79769313486232e308)
Float	Хақиқий сонлар (-3.402823e38-3.402823e38)
Int	Бутун сонлар (-2147483648-2147483647)
Long	Бутун сонлар (-9223372036854775808- 9223372036854775807)
Sbyte	Бутун сонлар (-128—127)
Short	Бутун сонлар (-32768- 32767)
Uint	Бутун номанфий сонлар (0-4294967295)
Ulong	Бутун номанфий сонлар (0-18446774073709551615)
Ushort	Бутун номанфий сонлар (0-65535)

Visual C#.NET дастурлаш тили операторлари.

2.2-Жадвал. Мантиқий операторлар.

Оператор	Изох	Мисол
= =	Тенглик	A = = B
!=	Тенг эмас	A != B
<	Кичик	A < B
>	Катта	A > B
>=	Катта ёки тенг	A >= B

2.3. Маълумотлар базаси бошқарув тизими SQL тили

Компьютер саноатида оммавий тарқалиши жиҳатидан SQL тили энг олдинги ўринларда туради. Кейинги бир неча йил ичида SQL Маълумотлар базасининг ягона стандарт тили бўлиб қолди. Ҳозирги кунда SQL юздан ортиқ маълумотлар базаси бошқарув тизим (МББТ) лари асосида ЭҲМ ларда ишлмоқда. SQL тилининг халқаро стандарти расмий жиҳатдан қабул қилинди ва кейинроқ мукаммаллаштирилди. SQL тили маълумотлар базаси бошқарув системаси архитектурасининг муҳим аъзоси бўлиб, у Microsoft

компанияси дастур ишлаб чиқаришининг стратегик йўналиши бўлиб хизмат қилади. IBM компаниясининг иккинчи даражали тадқиқот лойиҳасининг бажарилиши натижасида пайдо бўлган SQL тили ҳозирги вақтда муҳим компьютер технологияси ва кучли бозор фактори сифатида кенг тарқалди.

Агарда SQL - ҳақиқий стандарт бўлса, нима учун Маълумотлар базасининг жуда кўп версиялари ва диалектлари мавжуд.

SQL тили.

SQL - компьютер Маълумотлар базасида сақланувчи маълумотларни қайта ишлаш ва ўқиш учун мулжалланган инструментдир. SQL – бу структурлашган сўровлар тилининг (Structured Query Language) қисқартирилган номланишидир. SQL аббревиатураси одатда “сиквел” деб ўқилади. Баъзи ҳолларда, “ЭСКЮЭЛ” талаффузи ҳам SQL аббревиатурасини ўқишда ишлатилади. Номланишидан кўриниб турибдики, SQL фойдаланувчининг Маълумотлар базаси билан ўзаро алоқасини ташкил этиш учун қўлланилувчи дастурлаштириш тилидир. Ҳақиқатда эса SQL фақат реляцион деб номланувчи бир турдаги Маълумотлар базаси билан ишлайди.

Бу схемага мувофиқ ҳисоблаш системаси муҳим маълумотлар сақланувчи маълумотлар базасига эга бўлади. Агарда ҳисоблаш системаси бизнес доирага тегишли бўлса Маълумотлар базасида моддий бойликлар, ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар, сотиш ҳажми ва иш ҳақлари ҳақидаги ахборотлар сақланади. Шахсий компьютердаги маълумотлар базасида чеклар, телефонлар ва адреслар ёки нисбатан каттароқ бўлган ҳисоблаш системаларининг маълумотлари сақланиши мумкин. Маълумотлар базасини бошқарувчи компьютер дастури маълумотлар базасини бошқарув системаси ёки МББТ дейилади.

Агарда фойдаланувчи маълумотлар базасидан маълумотларни ўқимоқчи бўлса, у буни МББТ дан SQL ёрдамида сўрайди. МББТ сўровга ишлов беради, талаб қилинган маълумотларни топади ва уни фойдаланувчига узатади. Маълумотларга сўров бериш ва натижани олиш жараёни

Маълумотлар базасига сўров бериш деб айтилади. Худди шундан, SQL номи, яъни структурланган сўровлар тили деган номланиш келиб чиққан.

Лекин бу ном умуман реалликни тўлиқ интихоси эмас. Биринчидан, бугунги кунга келиб, SQL оддий сўровлар тузувчи инструмент бўлиб қолмасдан, балки маълумотлар тузилмасини яратиш, улардаги маълумотларни ўзгартириш, маълумотларни ҳимоялаш каби қатор имкониятларга ҳам эгадир. Шунга қарамасдан, маълумотларни ўқиш ҳозирда ҳам SQL ни муҳим бир функцияси ҳисобланади. Ҳозирда бу тил МББТ фойдаланувчиларига тақдим этаётган барча функционал имкониятлари қўлланилмоқда. Бу имкониятлар қуйидагилардир:

1.Маълумотлар структурасини тузиш. SQL фойдаланувчиларга маълумотлар структурасини тузиш, ўзгартириш ҳамда маълумотлар базаси элементлари ўртасида алоқаларни ўрнатиш имкониятини беради.

2.Маълумотларни ўқиш. SQL фойдаланувчи ёки дастурга Маълумотлар базасида сақланувчи маълумотларни ўқиш ва улардан фойдаланиш имконини беради.

3.Маълумотларни қайта ишлаш. SQL фойдаланувчига ёки дастурга Маълумотлар базасини ўзгартириш, яъни унга янги маълумотлар қўшиш, мавжуд маълумотларни ўзгартириш ва ўчириш имконини беради.

4.Маълумотлар базасини ҳимоялаш. SQL ёрдамида маълумотлар базаси фойдаланувчиларини ундаги маълумотларни ўқиш ва ўзгартириш имкониятларини чегаралаб қўйиш мумкин. Бу орқали рухсат берилмаган фойдаланувчилардан ахборотлар ҳимояланади.

5.Маълумотлардан биргаликда фойдаланиш. SQL маълумотлардан биргаликда фойдаланишни координация қилади, бу эса паралел ишлаётган фойдаланувчилар бир-бирларига халақит бермасдан Маълумотлар базасидаги маълумотлардан фойдаланишлари имконини беради.

6.Маълумотлар яхлитлигини таъминлаш. SQL Маълумотлар базасини яхлитлигини таъминлашга имкон беради ва унда ноўрин ўзгартиришлар қилишни олдини олади.

Демак , SQL МББТ билан ўзаро алоқа қилувчи етарлича кучли тилдир.

Иккинчидан, SQL Маълумотлар базасини бошқариш учун мўлжалланган бўлиб, унда ўттиздан ортиқ операторлар аниқланган. SQL операторларни тузиш бўйича қатор махсус қоидаларга эгадир.

SQL - бу етарлича кучли ва шу билан биргаликда ўрганиш учун осон бўлган тилдир.

SQL нинг роли

SQL ўзи алоҳида маълумотлар базасини бошқарув системаси ёки дастурий маҳсулот эмас. SQL – бу МББТ ни ажралмас қисми бўлиб унинг ёрдамида МББТ билан фойдаланувчилар ўртасида алоқа ташкил этилади. МББТ нинг ядроси унинг юраги ҳисобланади. У берилганларни жисмоний структуралаш ва дискка ёзиш амалларини бажаради. Бундан ташқари у МББТнинг бошқа компонентларининг SQL сўровларини қабул қилади. (Форма генератори, ҳисоботлар генератори ёки интерактив сўровларни ташкил қилувчи модул, фойдаланувчи дастури ва бошқа ҳисоблаш системалари билан алоқаларни ташкил этади.)

SQL турли функцияларни бажаради:

- SQL – интерактив сўровлар тили. Фойдаланувчилар SQL командалари асосида ишловчи маълумотларни ўқиш ва уларни экранга чиқаришга мўлжалланган интерактив дастур орқали Маълумотлар базаси маълумотларидан фойдаланадилар. Бу эса махсус сўровларнинг ҳосил қилишнинг қулай усулидир.
- SQL – Маълумотлар базасини дастурлаш тили. Маълумотлар базаси билан ишлашда дастурчилар ўзларининг дастурларида SQL командаларидан фойдаланадилар. Бу услуб фойдаланувчи томонидан ёзилган дастурда қўлланилганидек Маълумотлар базасининг хизматчи дастурларида ҳам ишлатилади.
- SQL - Маълумотлар базасида администраторлик қилиш тилидир. Маълумотлар базасининг администратори SQL тилидан Маълумотлар

базаси структурасини аниқлашда ва улардан фойдаланиш ҳуқуқини бошқаришда фойдаланади.

- SQL – клиент-сервер технологияси асосида дастурларни тузиш тилидир. Шахсий компьютерлар учун тузилган дастурларда SQL тили локал тўр орқали Маълумотлар базаси сервери билан алоқани ташкил этиш учун қўлланилади. Кўпгина янги дастурларда клиент-сервер архитектураси тармок трафигидан минумим даражада фойдаланиш ҳамда шахсий компьютерлар сингари Маълумотлар базаси серверлари тезлигини ошириш учун ишлатилади.
- SQL-тақсимланган Маълумотлар базаси тили. Тақсимланган Маълумотлар базаси системаларини бошқаришда SQL бир неча ўзаро алоқа қилувчи ҳисоблаш системалари ўртасида маълумотларни тақсимлашга ёрдам беради. Ҳар бир системанинг дастурий таъминоти SQL дан фойдаланиб бошқа системалар билан алоқа қилади, уларга сўровлар узатади.
- SQL-Маълумотлар базасида шлюзлар ўрнатиш имконини берувчи тилдир. Ҳисоблаш тармоқларида SQL дан бир МББТидан бошқа турдаги МББТ билан боғлаш учун фойдаланадилар.

<u>SQL тилидаги маълумотлар тоифалар</u>

2.3-Жадвал. SQL тилидаги матнли маълумотлар тоифалар.

SQL даги маълумотлар тоифалари	**Изоҳ**
CHAR(size)	Белгиланган узунликдаги қаторлар (ҳарфларни, сонларни ва махсус символларни сақлаши мумкин) қавсда белгиланган қатор узунлиги кўрсатилади. 255 тагача символ ёзиш имконияти бор.
VARCHAR(size)	255 тагача символ сақлаши мумкин.
TEXT	65 535 тагача символ сақлаши мумкин.
MEDIUMTEXT	16 777 215 тагача символ сақлаши мумкин.
LOGTEXT	4 294 967 295 тагача символ сақлаши мумкин.
ENUM (х,й,з)	Киритилиши мумкин бўлган қийматлар рўйҳатини бошқариш имконини беради.

2.3-Жадвал. SQL тилидаги бутун ва хақиқий маълумотлар тоифалар.

SQL даги маълумотлар тоифалари	**Изоҳ**
TINYINT(size)	-128 дан 127 гача бўлган бутун сонли маълумотларни сақлаши мумкин
SMALLINT(size)	-32 768 дан 32 767 гача оралиғидаги сонларни сақлайди
MEDIMUMINT(size)	-8 388 608 дан 8 388 607
INT(size)	-2 147 483 648 дан 2 147 483 647
BIGINT(size)	-9 223 372 036 854 775 808 дан 9 223 372 036 854 775 807 гача оралиғидаги сонларни сақлайди
FLOAT(size, D)	қўзғалувчан вергулли фақат мусбат сонларни сақлайди
DOUBLE(size, D)	қўзғалувчан вергулли мусбат ва манфий сонларни сақлайди

2.3-Жадвал. SQL тилидаги вақт маълумотлар тоифалар.

SQL даги маълумотлар тоифалари	**Изоҳ**
DATE()	ЙЙЙЙ-ОО-КК форматида санани сақлайди
DATETIME()	ЙЙЙЙ-ОО-КК сс:дд:сс форматида вақтни сақлаш учун мўлжалланган
TIME()	сс:дд:сс форматида вақтни сақлаш учун мўлжалланган
YEAR()	ЙЙ ёки ЙЙЙЙ кўринишида йил қийматини сақлайди.

Хулоса ўрнида шуни айтишлик керакки иккинчи боб инструментал воситаларни танлашга бағишланган бўлиб, унда дастурлаш мухити танланиб, Visual Studio 2010 мухитида ишлаш ва Visual C#.NET дастурлаш тили SQL маълумотлар базасини бошқариш тизими хақида маълумотлар берилган.

III БОБ. Лойихалаш қисми

3.1. Дастурчига қўлланма

Малумотлар базасини лойиҳалаш. Ушбу битирув малакавий ишида ишлаб чиқилаётган дастур бирор ўқув муассасада тахсил олаётган ўқувчилар хақидаги барча маълумотлар маълумотлар базасида сақланади шу.ни инобатга олган холда қуйидаги 3.1 – расмда ушбу маълумотлар базасининг структураси келтирилган.

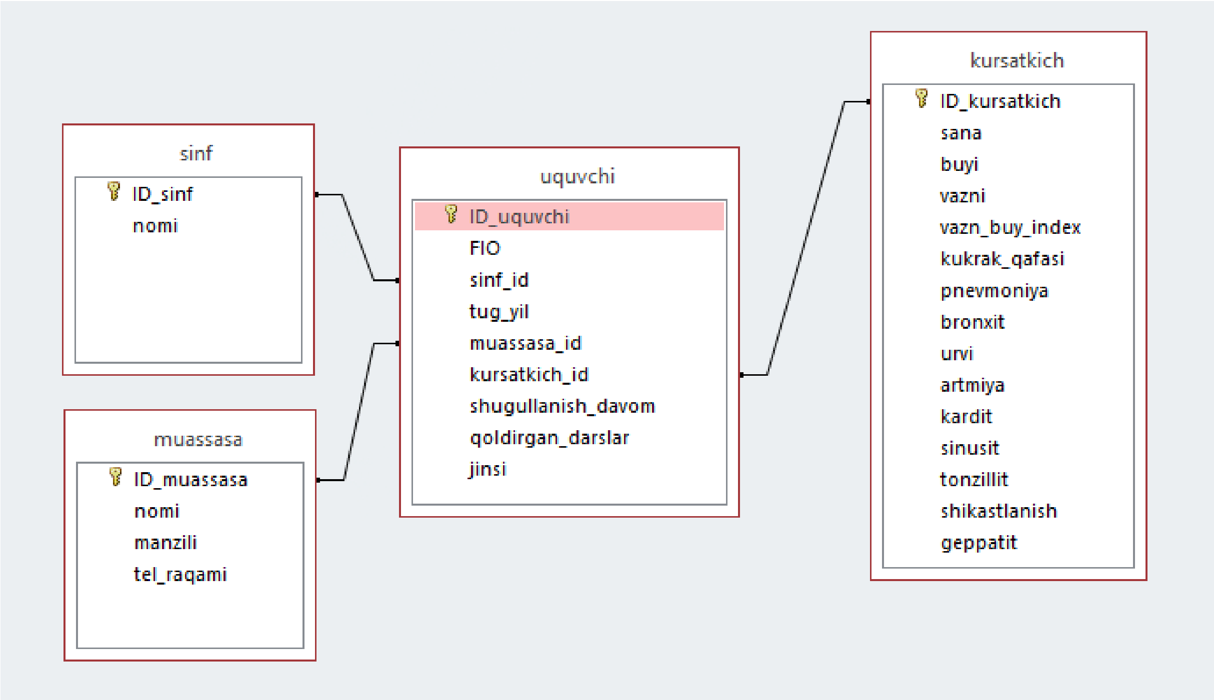

3.1-расм. Дастурнинг малумотлар базаси структураси.

Хар бир жадвалнинг вазифалари ва ундаги майдонларнинг типлари билан қуйида танишиб чиқамиз. Ушбу жадваллар тузилиши реляцион маълумотлпр базасини қуриш тамойиллари асосида тузилган. Ишлаб чиқилган дастур бир неча таълим муасссаларида қўлланилиши инобатга олиниб жадваллар таркибига яна бир жадвал қўшишлик мақсадга мувофиқ деб топилди. Марказий жадвал *uquvchi* жадвали хисобланиб унинг майдонлари ва майдонларининг турлари 3.1-жадвалда кўрсатилган.

3.1-жадвал. *uquvchi* жадвалидаги майдонлар ва уларнин типлари.

Майдон номи	**Майдон типи**	**Изоҳ**
ID_uquvchi	Int	Идентификацияловчи майдон
FIO	Varchar	Ўқувчининг фамилия исм шарифи
tug_yil	Date	Туғилган йили
jinsi	Varchar	Ўқувчининг жинси
sinf_id	Int	Ўқувчининг ўқиётган синфи
muassasa_id	Int	Ўқувчининг ўқиётган ўқув муассаси
kursatkich_id	Int	Кўрсатилган давр учун ўқувчининг жисмоний кўрсаткичлари
shugullanish_davom	Int	Спорт билан шуғилланиш даври
qoldirgan_darslar	Int	Касалликлар сабабли қолдирган дарслари соати

sinf жадвалида иикита майдон мавжуд ва улар 3.2-жадвалда келтирилган.

3.2-жадвал. *sinf* жадвалидаги майдонлар ва уларнин типлари.

Майдон номи	**Майдон типи**	**Изоҳ**
ID_sinf	Int	Идентификацияловчи майдон
nomi	Varchar	Синфнинг номи (масалан 1-а)

muassasa жадвали ўқувчини қайси укув муассасида тахсил олишини кўрсатади, қўшимча маълумот сифатида ушбу жадвалда муассаса манзили ва қабухонанинг телефон рақамлари кўрсатилади. *muassasa* жадвалининг майдонлари 3.3-жадвалда келтирилган.

3.3-жадвал. *muassasa* жадвалидаги майдонлар ва уларнин типлари.

Майдон номи	**Майдон типи**	**Изоҳ**
ID_muassasa	Int	Идентификацияловчи майдон
nomi	Varchar	Синфнинг номи (масалан 15-мактаб)
manzili	Varchar	Муассаса манзили
tel_raqami	Varchar	Муассаса қабулхонасининг телефон рақами

Тўртинчи жадвал *kursatkich* жадвали бўлиб ушбу жадвалда бизнинг дастурга керак бўлган энг асосий маълумотлар сақланади. Ушбу жадвалдаги майдонлар ва улардан нима учун фойдаланилишимиз кўрсатилиб ўтилган.

3.4-жадвал. *kursatkich* жадвалидаги майдонлар ва уларнин типлари.

Майдон номи	Майдон типи	Изоҳ
ID_kursatkich	Int	Идентификацияловчи майдон
Sana	Date	Ўқувчини жисмоний параметрлари ўлчанган сана
buyi	double	Кўрсатилган санадаги ўқувчининг бўйи
vazni	double	Кўрсатилган санадаги ўқувчининг вазни
vazn_buy_index	double	Кўрсатилган санадаги ўқувчининг бўйи- вазни-индекси, ўқувчи семириш даражасини аниқлаш учун керак маълумот
kukrak_qafasi	double	Кўрсатилган санадаги ўқувчининг кўкрак қафаси айланаси
pnevmoniya	varchar	Кўрсатилган давр ичада ўқувчи майдонда кўрсатилган касалликлар билан касалланганми ёки ёқми, деган саволга жавоб топиш учун қўйилган майдонлар
bronxit	varchar	
Urvi	varchar	
artmiya	varchar	
kardit	varchar	
sinusit	varchar	
tonzilit	varchar	
shikastlanish	varchar	
geppati	varchar	

Юқорида дастур ишлатилган маълумотлар базасининг структураси ва мавжуд жадваллар, улардаги майдонлар, уларнинг типлари кўрсатиб ўтилди.

Дастур интерфейси. Дастур интерфейси махсус икки хил тилда бажарилган. Дастур шифокорларга мўлжаллланганлиги ҳисобга олиб, унинг интерфейсини имкон қадар соддалаштириш ва кам фойдаланиладиган барча майдон ва тугмалардан воз кечишга қарор қилинди. Дастурнинг умумий кўриниши 3.2-расмда кўрсатилган.

Маълумотлар базаси сифатида Microsoft SQL Server Compact дан фойдаланилди. Маълумотлар базасига уланиш қуйидаги листинда кўрсатилганидек амалга оширилади:

```
SqlCeConnection conn = new SqlCeConnection("Data Source ='MB_nomi.sdf'");
conn.Open();
SqlCeCommand command = conn.CreateCommand();
command.CommandText = "SQL SO'ROV"
command.ExecuteScalar();
conn.Close();
```

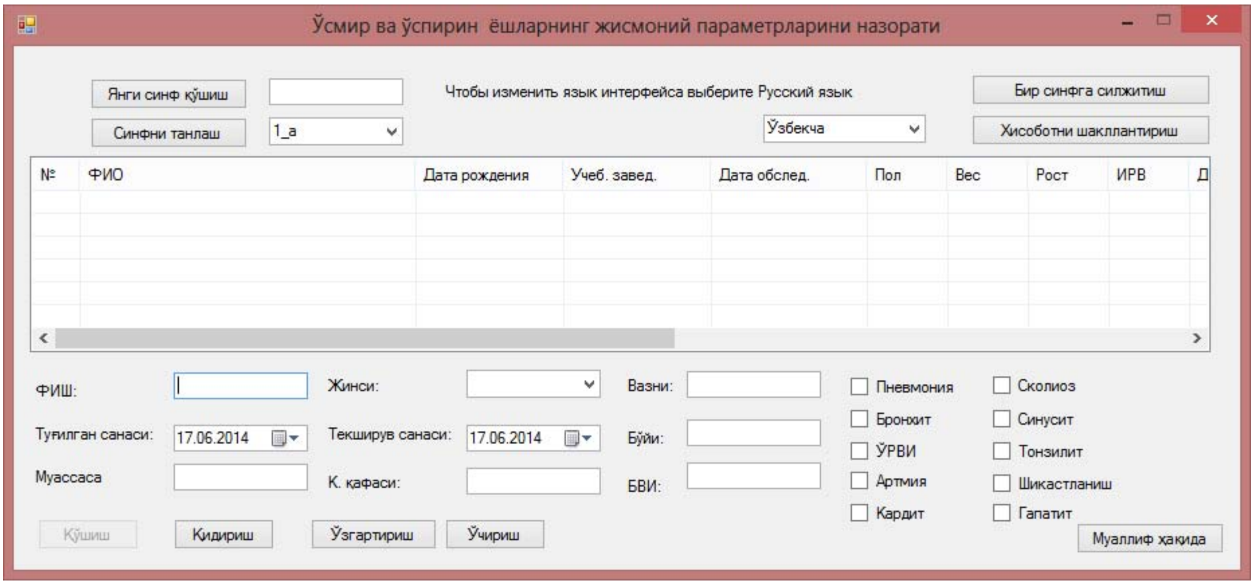

3.2-расм. Дастурнинг умумий кўриниши.

Маълумотлар базасидан олинган барча маълумотлар дастур интерфейсининг марказидаги *listview* да кўрсатилади уни амалга ошириш учун қуйидаги листингдаги дастур коди кикрилди:

```
string st;
int itemIndex = 0;
listView1.Items.Clear();
while (dataReader.Read()){
        for (int i = 0; i < dataReader.FieldCount; i++){
                st = dataReader.GetValue(i).ToString();
```

```
switch (i) {
        case 0:
                listView1.Items.Add(st);
        break;
        case 1:
                listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
                break;
        //то охирги майдон чиқарулгуга қадар
        case 9:
                listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
        break;
};
        } itemIndex++;
} connection.Close();
```

Ишлаб чиқилилаётган дастур Ўзбекистон худудида ишлайдиган шифокорларга мўлжалланганлиги ва ушбу шифокорлар орасида рус тилида мулоқат қиладиган инсонлар мавжудлигини инобатга олиб, дастур икки хил интерфейсда: рус ва ўзбек тилларида ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ деб топилди. Қуйида бу масалани хал этиш усули кўрсатилган.

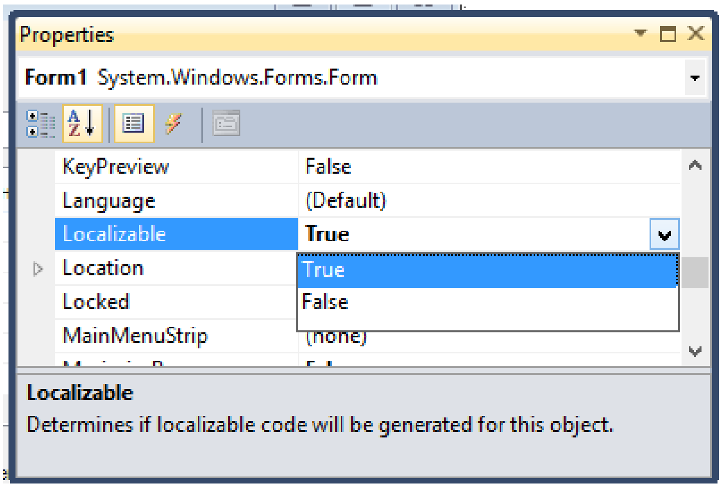

3.3-расм. Дастур формасининг *localizable* хусусиятини қийматини ўзгартириш.

Дастур бошидаги элонлар бўлимига қуйидаги қаторни қўшамиз:

```
using System.Globalization;
using System.Threading;
```

Дастур худди 3.3-расмда кўрсатилганидек.формасининг хусусиятларидан *localizable* хусусияти топилади ва унинг *false* қиймати *true* га ўзгартирилади.

Сўнгра *language* хусусиятидан талаб қилинаётган тил танланади бизнинг мисолда бу *Russian (Russia)*

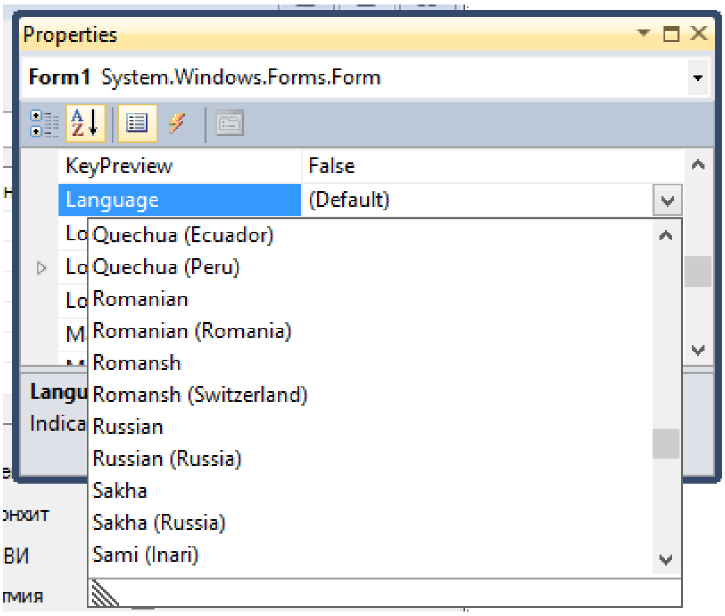

3.4-расм. Дастурнинг иккинчи интерфейс тилини танлаш.

Рус тилидаги интерфейс ёзувлари ўзгартирилгач дастурга битта *lang* номли *checkbox* элементи жойлаштирилади ва дастурга қуйидаги код қўшилади:

```
private void Form1_Load(object sender, EventArgs e)
{
        lang.Items.Add("Русский");
        lang.Items.Add("Ўзбекча");
        lang.SelectedIndex = 1;
}
```

```
private void lang_SelectedIndexChanged(object sender, EventArgs e)
{
        if (lang.SelectedItem.ToString() == "Ўзбекча")
                ChangeLanguage("uz");
        else if (lang.SelectedItem.ToString() == "Русский"){
                ChangeLanguage("ru-RU");}
}
```

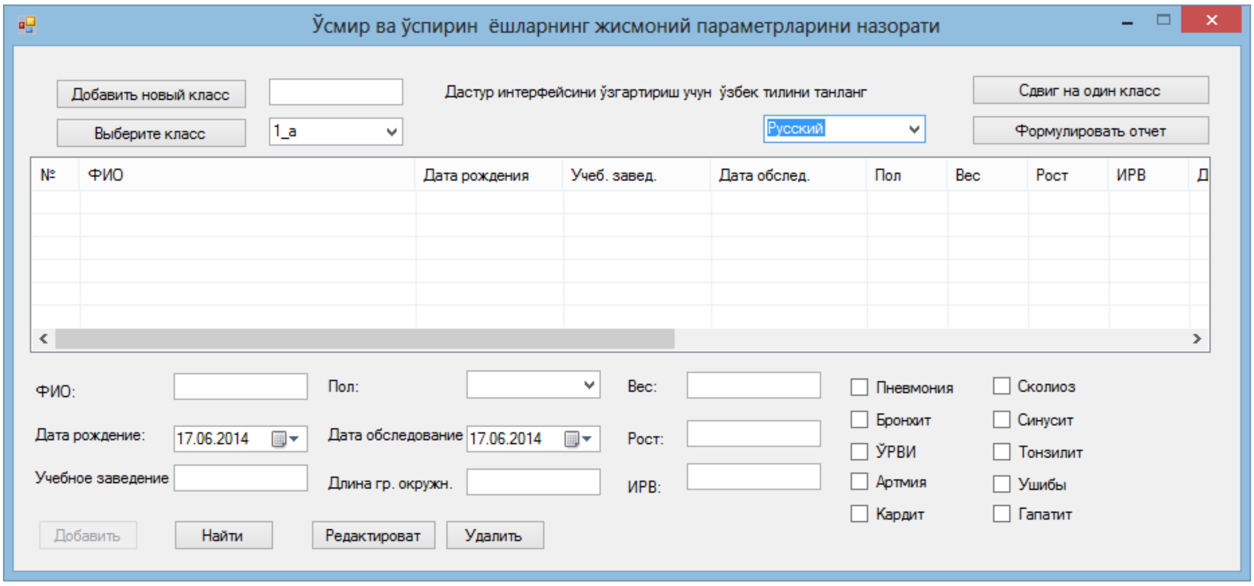

3.5-расм. Дастурнинг рус тилидаги интерфейс кўриниши.

```
private void ChangeLanguage(string lang)
{
        foreach (Control c in this.Controls){
                ComponentResourceManager resources = new
                ComponentResourceManager(typeof(Form1));
                resources.ApplyResources(c, c.Name, new CultureInfo(lang));
        }
}
```

Талаб этилган интерфейс тили танлангая интерфейс ўзгартириб чиқилади. Ва бу 3.5-расмда кўрсатилган

Дастурда таълим муассасида тахсил олувчи ўқувчиларнинг жисмоний параметрлари ҳадида, ўқувчиларнинг жинси кесимида хисобот тайёрлаш амалга оширилган. Бу амал қуйидагича бажарилган: аввло дастур формасида янги тугма жойлаштирилади ва шу тугмага хисобот шакллантириш коди ёзилади.

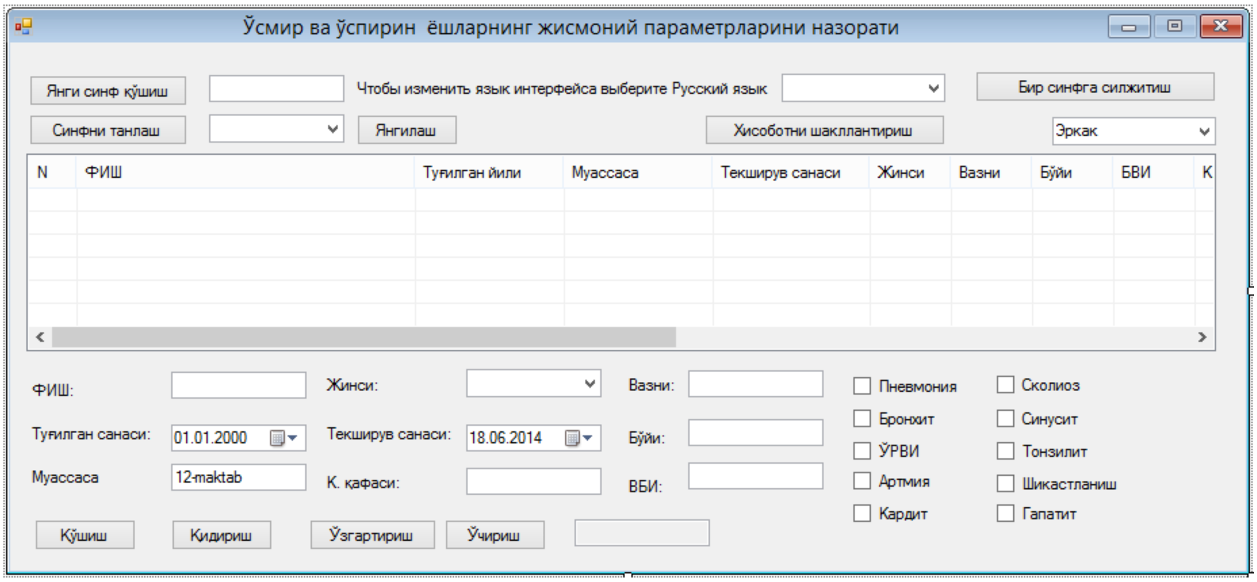

3.6-расм. Дастурга янги Ҳисоботни шакллантириш туғиасини қўшиш.

```
private void button7_Click(object sender, EventArgs e)
{
        SqlCeEngine engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
        SqlCeConnection connection = new
        SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
        connection.Open();
        SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();
        command.CommandText = "";
        SqlCeDataReader dataReader = command.ExecuteReader();
        string s = string.Empty;
        string st;
        int itemIndex = 0;
        listView1.Items.Clear();
```

```
s += " <html > <head> <meta http-equiv=\"Content-Type\"
content=\"text/html; charset=utf-8\" ><title>"+textBox3.Text+"
"+jinsi_2.Text+"lar bo'yicha"+tek_sana+"dagi hisoboti
</title></head><body>";
s += " <table cellspacing=\"0\" cellpadding=\"0\" border=\"1\"
align=\"center\">"+
"<col width=\"39\" />"+
while (dataReader.Read())
{
        s += "<tr align = \"center\" \bgcolor=\"#CCCCCC\">";
        s += "<td>" + (itemIndex+1) + "</td>";
        for (int i = 0; i < dataReader.FieldCount; i++)
        {
                st = dataReader.GetValue(i).ToString();
        switch (i)
        {
                case 0:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 1:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 2:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 3:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 4:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
```

```
                break;
                case 5:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 6:
                if (Convert.ToDouble(st) > 22)
                {
                        s += "<td bgcolor=\"#FF0000\">" + st + "</td>";
                }
                else if(Convert.ToDouble(st) < 17)
                {
                        s += "<td bgcolor=\"#FFFF33\">" + st + "</td>";
                }
                else
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 7:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
                case 8:
                        s += "<td>" + st + "</td>";
                break;
        };
}
s += "</table>";
s += "</body></html>";
connection.Close();
string bugun = DateTime.Now.Date.ToString("d");
string file_name  = "report_"+jinsi_2.Text+"_"+bugun+".html";
File.WriteAllText(file_name, s);
```

Process.Start(file_name);

}

3.2 Фойдаланувчига қўлланма

Ўсмир ва ўспирин ёшларнинг жисмоний параметрларинии назорат қилувчи дастур тиббиёт ходимларига мўлжалланган бўлиб, мактаб ва коллеж ўқувчиларини жисмоний параметрларини маълумотлар базасини сақлаш, ўқувчиларнинг жисмоний параметрлари ҳақида ҳисобот тайёрлаш учун мўлжалланган, хозирги кунда бу каби дастурий воситалар ишлаб чиқилмаган. Дастур интерфейси 3.7-расмда кўрсатилган кўринишга эга.

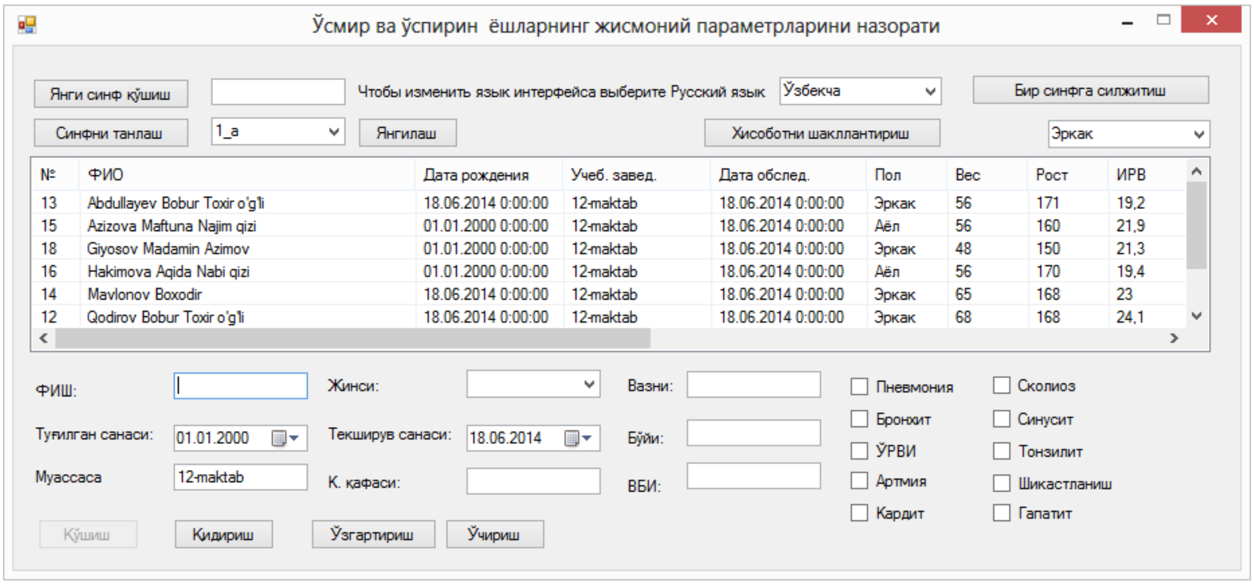

3.7-расм. Дастурнинг умумий кўриниши.

Қуйида дастурдаги тугмаларнинг вазивалари ҳақида маълумот берилган:

Янги синф қўшиш тугмаси. Ушбу тугма маълумотлар базасига янги синф ёки гурухни қўшиш учун ишлатилади. Аслида маъломотлар базасига 1 – синфдан 9- синфгача бўлган синфлар киритилган, аммо амалиётда ушбу синфлар етарли бўлмасли мумкинлигини

ҳисобга олган холда ушбу функция қўшилган. Янги синф қўшиш учун тугма тўғрисидаги ёзув майдонига қшилиши керак бўлган синф ёки гуруҳ номи киритилади ва янги синф қўшиш тугмаси босилади.

Синфни танлаш тугмаси. Ушбу тугма босилганда тугма тўғрисидаги майдонда кўрсатилган синф ёки гурухдаги ўқувчилар рўйҳатини дастур ўртасидаги жадвалжа намоиш қилади. Ва қўшиладиган барча ўқувчилар ана шу танланган майдондаги синфга қўшилади.

ФИШ майдони. Ушбу майдонга янги қўшилаётган ўқувчининг фамилия исм шарифи киритилади.

Тўғилган кун санаси. Ушбу майдонга ўқувчининг тўғилган куни киритилади бунинг учун тугмаси босилади ва 3.8-расмдаги каби санани танлаш ойнаси очилади.

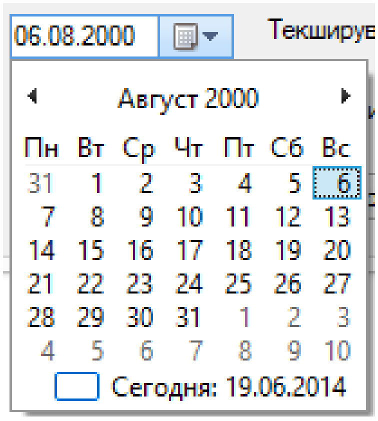

3.8-расм. Санани танлаш ойнаси.

Муассаса майдони. Ушбу ойнада маълумотлар базасига маълумотлари киритилаётган янги ўқувчининг қайси ўқув муассасада тахсил олиши киритилади.

Жинсни танлаш майдони. Ушбу майдонда 2 та қиматдан бирини танлаш мумкин, бунинг учун майдон охиридаг тугма

босилади, ва 3.10-расмда кўрсатилганидек жинсни танлаш имконини берувчи майдон очилади.

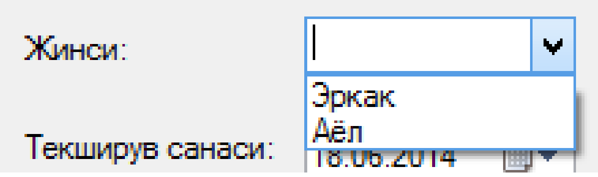

3.9-расм. Жинсни танлаш майдони.

Текширув санаси. Ушбу майдонда маълумоти киритилаётган ўқувчи қачон тиббий кўрикдан ўтганлиги киритилади. Санани киритиш туғилган кун санаси киритилганидек тўлдирилади.

К.қафаси майдони. Маълумоти киритилаётган ўқувчининг кўкрак қафаси айланаси узундиги киритиладиган майдон. Кўкрак қафаси айланаси узунлиги см ларда киритилади

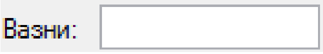

Вазни майдони. Маълумоти киритилаётган ўқувчининг вазни киритиладиган майдон. Ўқувчининг вазни кг ларда киритилади.

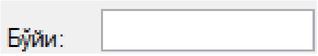

Буйи майдони. Маълумоти киритилаётган ўқувчининг буйи киритиладиган майдон. Ўқувчининг буйи см ларда киритилади.

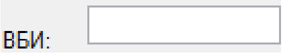

ВБИ майдони. Вазн Бўй Индекси. Ушбу майдон автоматик ихтарзда тўлдирилади, бунинг учун ВАЗНИ ва БЎЙИ майдонлари тўлдирилган бўлиши керак, сўнгра ВБИ майдони устига сичқончанинг чап тугмаси бир маротаба босилиши кифоя. Ушбу майдон қуйидагича ҳисоланади: *ВАЗН/(БЎЙИ*БЎЙИ)* ўлчов бирлири еса кг/м^2 .

Дастур чап тпрпфининг пастки қисмида ўқувчиларнинг касаллигини белгилаш байроқчалари мавжу ва улар 3.5-жадвалга келтирилган.

3.5-жадвал. Касалликларни белгилаш байроқчалари.

Касалликлар	Байроқчалар ўрнатилишининг изоҳи
☐ Пневмония	Пневмония кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Бронхит	Бронхит кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ ЎРВИ	ЎРВИ кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Артмия	Артмия кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Кардит	Кардит кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Сколиоз	Сколиоз кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Синусит	Синусит кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Тонзилит	Тонзилит кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Шикастланиш	Шикастланган ўқувчилар учун белгиланади.
☐ Гапатит	Гепатит кассалиги билан ҳасталанган ўқувчилар учун белгиланади

Қўшиш — Қўшиш тугмаси юқорида айтиб ўтилган майдонлар тўлдирилгандан сўнг, тўлдирилган маълумотарни маълумотлар базасига киритиш мақсадида ишлатилади. ФИШ майдони тўлдирилмагунча тугма актив бўлмаган холда туради, ФИШ майдони тўлдирилгач тугма активлашади.

Қидириш — Қидириш тугмаси. Ушбу тугма ёрдамида маълумотлар базасидаги мавжуд ёзувлар орасидан мос келувчи ёзувлар топиб қўйилади.

Ўзгартириш — Ўзгартириш тугмаси. Мазкур тугма ёрдамида маълумотлар базасидаги мавжуд ёзувларни ўзгартириш имконнини беради.

Ўчириш — Ўчириш тугмаси. Маълумотлар базасидан танлангар яъни ўқувчилар рўйҳати орасидан танланган ёзувни ўчиради.

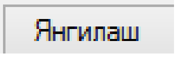

Янгилаш тугмаси. Мазкур тугма босилганда дастур ўртасидаги ўқувчилар ҳақидаги маълумотлар жадвали янгиланади.

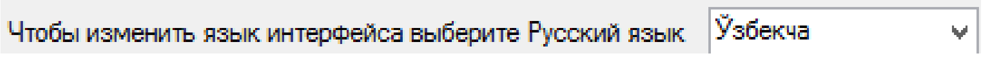

дастур интерфейс тилини ўзгартириш майдони. Юқорида айтиб ўтилганидек дастур икки хил тилдаги интерфейсда ишлаб чиқилган, интерфейсларни ўзгартириш учун ушбу майдондан фойдаланилади.

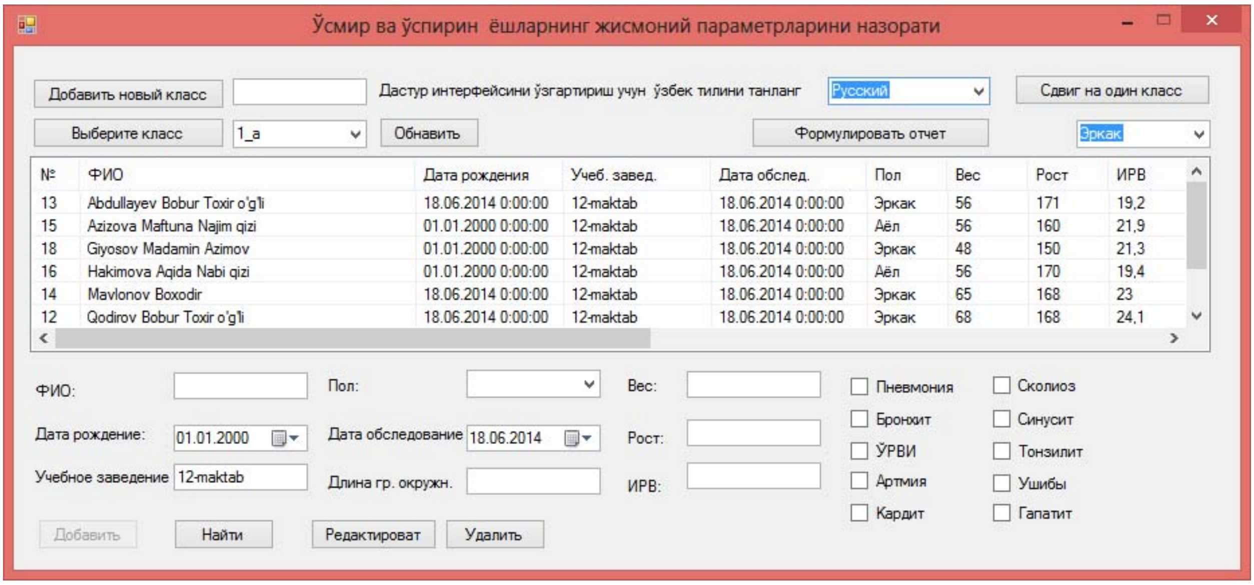

3.10-расм. Дастурни рус тилидаги интерфейси.

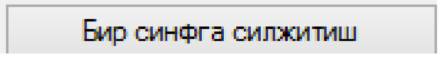

Бир синфга силжитиш. Мазкур тугма босилганда маълумотлар базасидаги барча синф кўрсаткичлари бир қийматга ўзгаради.

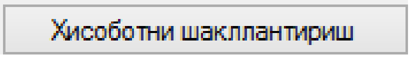

Ҳисоботни шакллантириш. Ушбу тугмани босганда дастурнинг ўртасидаги маълумотлар жадвалида жойлашган маълумотлар ҳисобот ўаклида *.html форматида дастур жойлашган жойга сақлайди ва ҳосил қилинган ҳисоботни очиб беради. Хисоботни ўқувчиларнинг жинсига қараб сақлайди. 3.11-расм ва 3.12-расмларда ҳисоботни бир кўриниши кўрсатилган.

//

Тошкент вилояти Зангиота тумани 12-maktab мунтазам равишда жисмоний тарбия билан шуғуланаётган 6-16 ёшдаги ўкувчилар тўғрисидаги маълумотлар базаси.																			
№	Ф.И.Ш.	Тугилган йили ва санаси	Шугулла-наётган укув муассасаси (мактаб, коллеж, лицей)	Текширув утказил-ган сана	Вазни (кг)	Буйи (м)	Вазн-буйин индекси	Кукрак кафаси айланаси (м)	Нафас олиш системаси касалликлари			Кон айланиш системаси		сколиоз	Лор касалликлари		Шикастланиш	Гепатит A.B.C	Касаллик сабабли дарсларни колдириш (соат)
									пнев-мония	Бронхит	УРВИ	Аритмия	Кардит		Синусит	Отит			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Azizova Maftuna Najim qizi	01.01.2000 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	56	160	21,9	75	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_
2	Hakimova Aqida Nabi qizi	01.01.2000 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	56	170	19,4	79	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_

3.11-расм. Аёллар бўйича шаклантирилган ҳисобот.

/////

Тошкент вилояти Зангиота тумани 12-maktab мунтазам равишда жисмоний тарбия билан шуғуланаётган 6-16 ёшдаги ўкувчилар тўғрисидаги маълумотлар базаси.																			
№	Ф.И.Ш.	Тугилган йили ва санаси	Шугулла-наётган укув муассасаси (мактаб, коллеж, лицей)	Текширув утказил-ган сана	Вазни (кг)	Буйи (м)	Вазн-буйин индекси	Кукрак кафаси айланаси (м)	Нафас олиш системаси касалликлари			Кон айланиш системаси		сколиоз	Лор касалликлари		Шикастланиш	Гепатит A.B.C	Касаллик сабабли дарсларни колдириш (соат)
									пнев-мония	Бронхит	УРВИ	Аритмия	Кардит		Синусит	Отит			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Abdullayev Bobur Toxir o'g'li	18.06.2014 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	56	171	19,2	80	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_
2	Giyosov Madamin Azimov	01.01.2000 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	48	150	21,3	65	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_
3	Mavlonov Boxodir	18.06.2014 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	65	168	23	78	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_
4	Qodirov Bobur Toxir o'g'li	18.06.2014 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	68	168	24,1	80	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_
5	Umidov HAyrulla Narzulla o'g'li	01.01.2000 0:00:00	12-maktab	18.06.2014 0:00:00	45	168	15,9	69	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_	_

3.12-расм. Эркаклар бўйича шаклантирилган ҳисобот.

Хулоса қилиб айтганда ушбу бобда дастурни лойиҳалашнинг барча босқичлари кўрсатиб ўтилган, бобнинг биринчи қисмида дастур маълумотлар базасини структурасини тузиш, базадаги барча жадвалларнинг номлари уларнинг тоифалари келтирилган. Шу билан бирга дастурчига қўлланма қисмида дастурни қай тарзда ишлаши ва икки хил тида локализация масаласи кўриб чиқилган. Фойдаланувчига қўлланма қисмида дастурнинг барча тугмаларига таъриф берилган.

VI БОБ. ҲАЁТ ФАОЛИЯТИ ХАВФСИЗЛИГИ

4.1 Иш жойини тўғри ташкил қилиниши

Ходимларининг турли-туман психологик зўриқишларга бой, ижодий ва масъулиятли фаолияти улар учун иш жойларида тегишли қулай шароитлар яратишни талаб этади. Ходимининг иш жойи зарур ташкилий-техникавий воситалар, асбоб-ускуналар ва ўз вазифаларини бажариш учун керакли бошқа махсус мосламалар билан жиҳозланган меҳнат фаолияти зонасидир. Иш жойини илмий ташкил қилиш ва жиҳозлаш қуйидагиларни тақозо этади: Жойларни оқилона режалаштириш, иш хусусиятига мувофиқ барча зарур нарсалар билан таъминлаш, ушбу жиҳозларни тўғри жойлаштириш, иш жойларига зарур хизмат кўрсатиш, яъни қулай иш шароитлари яратиш ҳамда ташқи муҳитдаги салбий омилларининг ходимга кўрсатадиган зарарли таъсирининг олдини олиш.

Ходимларининг иш жойлари бир хилда ташкил қилинмайди. Бу улар бажарадиган ишларнинг турларига боғлиқ. Шу билан бирга, ходимларининг меҳнати умумий жиҳатларга ҳам эга. Улар ахборот билан иш олиб борадилар, уларнинг меҳнати ижодий ақлий меҳнатдир. Бу эса ички ишлар органлари ходимларининг иш жойини ташкил қилишга қўйиладиган баъзи умумий талабларни ифодалаш учун асос беради.

Иш жойини ташкил қилиш учун, аввало, хизмат хоналарини оқилона режалаштириш муҳим. У ўзаро ҳамкорлик қилувчи ходимлар ҳаракат-ларини, ахборот оқимини ва ходимлар ўртасидаги алоқалар суръатини ўрганиш ва таҳлил қилишга асосланиши керак. Хизмат хоналарини режа асосида қуриш ҳамда орган бўлинмалари ва ходимлари ўртасида тақсимлашда уларнинг иш жараёнидаги функционал алоқадорлиги, меҳнатининг мазмуни кабилар ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Ходимларнинг кабинетлар ёки зонал система бўйича жойлаштириладиган иш ўринлари бир неча гуруҳларга жамланиши ёки алоҳида-алоҳида жойлаштирилиши мумкин.

Иш жойини тўғри ташкил қилиш хизмат хонасининг энг кичик майдонини эгаллаган иш жойи ходимга энг кам ақлий ва жисмоний куч сарфлаб, ўз зиммасига юклатилган вазифаларни муваффақиятли уддалаш имконини берадиган зарур мебель ва ташкилий техника билан жиҳозланишини тақозо этади.

Ходимининг меҳнатига ахборот, ҳужжатлар билан ишлаш хос бўлганлиги сабабли, иш жойини ташкил қилиш ахборот ва ҳужжатларнинг энг мақсадга мувофиқ тарзда жойлаштирилишини, тезда қидириб топилишини, материаллардан фойдаланиш билан боғлиқ ортиқча ҳаракатларга чек қўйилишини, маълумотларнинг қаттиқ ва визуал (кўз билан) назорат қилинишини таъминлаши керак.

Физиологик нуқтаи назардан, меҳнат жараёни қўйилган мақсадларга эришиш учун сарфланадиган жисмоний ва ақлий куч-ҳаракатлардан иборат. Иш жойини оқилона жиҳозлаш ишловчини иш жараёнида ортиқча жисмоний ҳаракатлардан халос қилишни билдиради. Инсон организми, физиология нуқтаи назардан, узатмалар ва дастаклар комплекси бўлиб, бунинг натижасида айрим ҳаракатлар бошқаларига қараганда осонроқ бажарилиши мумкин. Меҳнат предметлари ва қуроллари иш жойида анна шуни инобатга олган ҳолда жойлаштирилади. Меҳнат предмети ходимнинг олдида, ёнида, тепасида, пастда ва орқада жойлаштирилиши мумкин. Бир вазиятда уни олиш учун чўзилиш, бошқасида – энгашиш керак, учинчи ҳолда қийинчиликсиз олиш мумкин. Меҳнат предмети қўл етадиган жойда бўлса, ходимнинг ҳолати ва ҳаракатлари эса қулай бўлса, уни осонгина олиш мумкин. Шу жиҳатдан, иш жойининг ўзини оқилона режа асосида ташкил қилиш алоҳида аҳамиятга эга. Бу меҳнат операцияларини бажариш учун энг кўп ва энг кам даражада қулай бўлган зоналарни ва, бинобарин, иш учун зарур бўлган барча нарсаларни шунга мувофиқ жойлаштиришни тақозо этади. Иш зоналарининг ўлчами кўп жиҳатдан хизмат мебели (ёзув столлари, иш креслолари, сейф, шкафлар ва бошқалар)нинг тузилишига боғлиқ. Улардан фойдаланиш самарадорлиги кўп жиҳатдан меҳнат предметлари ва

қуролларини жойлаштириш ва ишлатиш қоидаларига риоя этилишига боғлиқ. Буларнинг бари жисмоний меҳнатгагина тааллуқли деб ўйлаш нотўғри бўлади. Гап шундаки, у ёки бу ҳаракатда ютилган арзимас вақт йиғилиб бориб, иш куни давомида сезиларли вақт тежалишига имкон беради. Масалан, канцелярия папкаларининг тасмачаларини боғлаш ва ечиш учун йил давомида бир ҳафтагача иш вақти сарфланиши ҳисоблаб чиқилган. Техника воситаларини ишга тайёр ҳолатга келтириш учун кўп иш вақти сарфланади. Бу вақт сониялар билан эмас, балки дақиқалар ва ҳатто соатлар билан ўлчанади. У ёки бу ходим иш шароитларининг ва меҳнат хусусиятларининг хилма-хиллиги иш жойини ташкил қилиш учун ягона тизим яратиш имконини бермайди. Аммо бу иш жойига қўйиладиган умумий талабларни ифодалаш мумкинлигини истисно этмайди. Адабиётда меҳнат қуролларини жойлаштириш ва қўллаш борасида тавсиялар берилган. Ушбу тавсиялар асосан бир қанча қоидалардан иборат.

1. Меҳнат материаллари ва қуролларини ҳаракатларнинг энг мақбул кетма-кетлигини таъминлайдиган қилиб жойлаштириш зарур. Уларни бир-бирига яқин турадиган қилиб жойлаштиришга ҳаракат қилиш керак.

2. Материаллар ва нарсалар олдиндан тайёрланган бўлиши ва муайян жойда бўлиши керак. Уларнинг бетартиб, режасиз жойлашганлиги кўп вақт йўқотилишига олиб келади.

3. Меҳнат қуроллари ва ҳужжатлар осон ва қўшимча вақт сарфламай олинадиган қилиб жойлаштирилиши керак. Иш жойида материалларга қўлнинг етишини мебелнинг айрим қисмларини бир-бирига нисбатан оқилона жойлаштириш, иш зонасини кенгайтириш ва, бинобарин,айланадиган ва ҳаракатланадиган креслодан фойдаланиш эвазига таъминлаш мумкин.

4. Турли хил меҳнат қуролларини (масалан, қалам ва ўчирғични) бирлаштириш мумкин.

5. Ёзув столи ва иш креслоси муайян бир иш ёки муайян ходимга мослаштирилган бўлиши керак, аммо ходимни ёзув столи ёки иш креслосига мослаштириб бўлмайди.

6. Ходим ёзув столидан ҳужжатлар ва материалларни тахлаш учун эмас, балки фақат жорий иш учун фойдаланиши керак.

7. Иш жойи барча материаллар ва меҳнат қуроллари кўриниб турадиган қилиб ташкил қилиниши керак. Нарсаларнинг кўриниб туриши уларнинг доимо бир жойда сақланиши билан бирга, уларни излаш учун сарфланадиган вақтни йўқ қилишга хизмат қилади. «Излаш» сўзи ходимнинг луғавий бойлигидан чиқиб кетадиган тарзда ташкил қилинган меҳнат нормал меҳнат бўлиши керак. Бунда ҳужжатлар «қалашган» ёки «тўпланган», яъни папкалар бир-бирининг устида ётган, канцелярия буюмлари сочилган, маълумотномалар ва норматив ҳужжатларнинг тўпламлари ҳамда бошқа адабиёт икки қатор бўлиб жойлашган ҳолатга йўл қўймаслик муҳим. Бунинг учун эса канцелярия нарсалари, қоғоз, магнитофон ленталари ва бошқа буюмларни сақлаш учун мўлжалланган турли хил қутилардан фойдаланиш тавсия этилади. Ишжилдлар, папкалар, конвертларни алоҳида-алоҳида сақлаш лозим. Ушбу мақсадларда кичик тўсиқлардан фойдаланиш мумкин. Столнинг тортма қутилари ҳам, масалан, карточкалар сақлаш учун бир неча қисмларга бўлиниши мумкин. Ҳужжатларнинг кўриниб туришига улар ва бошқа материаллар сақланадиган папкалар ва қутилардаги ёзувлар ва белгилар ҳам ёрдам беради.

Тажрибанинг кўрсатишича, хотиранинг ўзига таяниш мумкин эмас. Ҳужжатларнинг аниқ белгилаб қўйилиши ҳеч қандай қийинчилик туғдирмайди, аммо уларни излаш учун кетадиган вақтни тежайди . Белгилаш усуллари (ёзувлар, белгилар, рақамлар ва ҳ. к.) материалларнинг хусусиятига боғлиқ. Кўриниб туриши учун қўлланиладиган кенг тарқалган усуллардан бири қоғозларни ёзув столидаги ойна остига жойлаштиришдир. Ушбу мақсадда махсус мосламалар (ушлагичлар)дан ҳам фойдаланилади. Улар ёрдамида керакли қоғозларни тезда қистириб мумкин. «Текис картотека» деб

номланувчи мослама ҳам ҳужжатларнинг кўриниб туришига хизмат қилади. Унда карточкалар ҳаракатланувчи планшетларда бирининг устида иккинчиси муайян ораликда жойлашган бўлади. Бундай планшетларнинг ҳар бирининг остки қисмида унда мавжуд бўлган ахборот номи ёзиб қўйилади. Керакли ҳужжатларни топиш учун тегишли планшетни очишнинг ўзи етарли бўлади.

8. Иш жойи иложи борича ташқи таъсирлардан ажратилган бўлиши керак. Амалиётда ушбу талабга кўпинча риоя қилинмайди. Аслида эса ажратилганлик одамлар кўз ўнгида ишлашда юзага келадиган асабийлашишни камайтиради. Бу таҳлилий ва бошқа ижодий ишни бажаришда айниқса муҳим. Бунга, масалан, мебелни пухта ўйлаб жойлаштириш эвазига эришиш мумкин. Ёзув столларини ходимлар бир-бирининг узлуксиз кузатувида бўлмайдиган қилиб жойлаштирган маъқул. Агар хизмат хонасида столлардан ташқари сейфлар ва шкафлар мавжуд бўлса, улар ёрдамида нисбатан ажратилган иш жойлари яратиш мумкин. Бунда юзага келадиган табиий ёруғлик етишмаслигини сунъий ёруғлик эвазига қоплаш мумкин. Ёзув столларини мажбуран ёнма-ён ёки бир- бирига қарама-қарши қўйишга тўғри келган ҳолларда ҳам уларни кичик тўсиқлар билан ажратса бўлади.

9. Иш ўринларини жойлаштиришда нафақат хизмат хонасининг фойдали майдонидан тежамкорлик билан фойдаланиш, балки уларнинг пухта ўйланмай жойлаштирилганлиги сабабли йўл қўйиладиган хизмат вақти йўқотилишларини йўқ қилишга ёрдамлашиш ҳам муҳим. Ишининг хусусиятига кўра, бошқа бўлинмалар (хоналар)га тез-тез мурожаат этадиган ходимларнинг жойларини хизмат хонасининг эшигига яқинроқ жойлаштириш лозим. Ушбу талаб, аввало, ҳужжатлар айланиши билан боғлиқ функцияларни амалга оширувчи ходимларнинг ишига тааллуқлидир.

Масалан, шаҳар, туман ички ишлар органи котибининг иш жойи бошлиқ кабинетининг яқинида жойлаштирилади.

4.2 Фавқулотда вазиятларнинг тоифаланиши

Инсоният XXI асрга қадам қўяр экан, ўтган давр мобайнидаги совуқ урушлар, тинчлик даврларида қулланилган замонавий қуроллар, турли куринишдаги фалокатлар ва бошқа муаммоларни таҳлил қилади ва янги аср бўсағасида бажариладиган тадбирларни хар томонлама асослаган ҳолда белгилаб олади.

XX аср поёнида хавфсиз хаётни таъминлаш масалалари энг долзарб муаммога айланиб қолди, чунки ишлаб чиқариш жараёнининг мисли кўрилмаган юксак тараққий этган технологиялар билан таъминланиши, табиий ривожланишдаги айрим нохуш вазиятларнинг мураккаблашуви аҳоли саломатлиги, атроф-муҳит тозалиги ва иқтисоднинг барқарор ривожланишига таҳдид солиб турибди. Шу сабабдан ҳам Ўзбекистонда ўз мустақиллигига эришган дастлабки йиллардоноқ энг муҳим вазифалар қаторидан мамлакат аҳолиси ва худудини турли хил фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш, экологик хавфсизликни таъминлаш масалалари урин олган. Республикамиз Президенти Ислом Каримов «Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» китобида таъкидлаганидек: «Экологик хавфсизлик муаммоси аллақачонлар миллий ва минтақавий доирадан чиқиб, бутун инсониятнинг умумий муаммосига айланган». Ватанимизнинг яхлитлиги, аҳоли хавфсизлиги тахдиди тугрисида Президентимиз «Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда» асарида ҳам батафсил тухтаб ўтганлар.

Бизга маълумки, хар бир мустақил давлат узининг мудофаа қудратига эга. Мудофаа сиёсатини қай тарзда амалга ошириш имкониятлари уша давлатнинг қудратини белгилайди. Чунки хар бир давлат моддий бойликларини, техникаларини, харбий аҳамиятга молик бўлган иншоотларини, халқини ҳимоя қилишда, сақлашда янги турдаги омилларни яратади ва ишлаб чиқади. Шу тариқа давлатларда янги-янги қуроллар яратиладики, булар нафақат инсониятга, балки бутун жонли табиатга, атроф-

мухитга жуда катта зиён етказади. 1990 йилгача биз дунёни икки тизимга (капиталистик ва социалистик) бўлиб келган эдик ва хар иккаласида хам умумий қирғин қуроллари яратилганлигини яхши биламиз. Бундай қуролларни баъзи бирлари айрим давлатлар томонидан синаб кўрилди ҳам ва хозирги кунгача уларнинг асоратлари тўғрисида эшитиб келяпмиз.

Мустақиллигимизнинг дастлабки даврларида фуқароларни ва худудларни табиий офатлардан, турли хилдаги аварияларлардан мухофаза қилиш, фуқароларнинг мутадил ҳаёт фаолиятини таъминлаш борасидаги вазифаларни хал этиш учун Ўзбекистон хукумати томонидан 1991 йидда фуқаро мудофааси тизими фуқаро мухофазаси тизимига айлантиридди. Янгидан ташкил этилган ушбу тизим Ўзбекистон Республикаси мудофаа вазирлиги таркибига кирувчи фуқаро мудофааси ва фавқулодда вазияглар бошқармаси сифатида тинчлик даврлардаги табиий офатлар, ишлаб чиқариш фалокатлари ва халокатларнинг олдини олиш ва уларнинг, оқибатларини тугатиш вазифаларини бажаради. Мамлакат фуқаролар мухофазасини ривожлантиришнинг асосий концепцияси Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 1994 йил 9 апрелда Тошкент шаҳрида бўлиб ўтган Республика Кенгашида сўзлаган нутқида баён этилган, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 4 мартдаги фармонига биноан аҳолини ва халқ хужалиги иншоотларини табиий офатлардан мухофаза қилишнинг самарали тизимини ташкил этиш, Республикада табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва оқибатларини бартараф этиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлигининг фуқаро мудофааси ва фавқулодда вазиятлар бошқармаси негизида Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги (ФВВ) ташкил қилинди.

ФВВнинг асосий вазифалари ва фаолият йўналиши асосан: фавқулодда вазиятларни бартараф этиш, фуқаролар ҳаёти ва саломатлигини мухофаза қилиш, фавқулодтса вазиятлар юз берганда уларнинг оқибатларини тугатиш ҳамда зарарини камайтириш соҳасида давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва

амалга ошириш, фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва бундай холлардаги харакатларни бошқаришнинг давлат тизими (ФВДТ)ни ташкил этиш ва унинг фаолиятини таъминлаш, фуқаро мухофазасига раҳбарлик қилиш, вазирликлар, идоралар, махаллий давлат органлари фаолиятини мувофиқлаштириб бориш, мақсадли дастурларни ишлаб чиқиш ва хоказоларга қаратилган.

Фавқулодда вазиятлар тавсифига кўра (сабаби ва келиб чиқиш манбаига кўра):

1 Табиий тусдаги ФВ;

2 Техноген тусдаги ФВ;

3 Экологик тусдаги ФВларга бўлинади. Табиий тусдаги фавқулодда вазиятларга 3 хил турдаги хавфли ходисалар киради:

1) геологик хавфли ходисалар: зилзилалар, ер кўчишлари, тоғ ўпирилишлари ва бошқа хавфли геологик ходисалар;

2) гидрометеорологик хавфли ходисалар: сув тошқинлари, селлар, қор кўчкилари, кучли шамоллар (довуллар), жала ва бошқа хавфли гидрометерологик ходисалар;

3) Фавқулодда эпидемиологик, эпизоотик ва эпифитотик вазиятлар: алоҳида хавфли инфекциялар (ўлат, вабо, саргайма, иситма), юқумли касалликлар, риккециялarепидемик тошмали терлама, Брил касаллиги, зооноз инфекциялар — Сибир яраси, қутуриш, вирусли инфектсиялар — СПИД;

Эпидемия — одамларнинг гуруҳ бўлиб юқумли касалланиши, уларнинг захарланиши (захарли модда билан ҳамда озиқ-овқатдан оммавий захарланиш); эпизоотия — хайвонларнинг оммавий касалланиши ёки нобуд бўлиши; Эпифитотия эса ўсимликларнинг оммавий нобуд бўлишидир.

Экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар. Экологик тусдаги ФВлар асосан 3 хил бўлади:

1. қуруқлик (тупроқ, ер ости)нинг холати ўзгариши билан боғлик вазиятлар: халокатли кўчкилар — фойдали қазилмаларни қазиш чоғида ер

остига ишлов берилиши ва инсоннинг бошқа фаолияти натижасида ер юзасининг ўпирилиши, силжиши;

Тупроқ ва ер саноати туфайли келиб чиқадиган токсикантлар билан ифлосланиши, оғир металлар, нефт маҳсулотлари, шунингдек, қишлоқ ҳўжалиги ишлаб чиқаришида одамларнинг соғлиги учун хавф солувчи концентратциялярда қўлланиладиган пестицидлар ва бошқа захарли химикатлар мавжудлиги.

2. Атмосфера (ҳаво мухити) таркиби ва хоссалари ўзгариши билан боғлик бўлган вазиятлар

Хулоса қилиб айтганда ушбу бобнинг биринчи қисмида иш жойини тўғри ташкил қилиниши хақида амалий тавсиялар келтирилган. Бундан ташқари бобнинг иккинчи қисмида фавқулотда вазиятларнинг тоифаланиши, фавқулотда вазиятларда нима қилиниши кераклиги ҳақида гапириб ўтилган.

ХУЛОСА

Ушбу малакавий битирув иши хозирги куннинг долзарб вазифаси яъни ёшларниннг саломатлигини назорат қилишда ахборот технологияларини жорий этилишини тадбиқ этади.

Ишлаб чиқилган дастурда қуйидаги масалалар ечилди:

- Ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур маълумотлар базасини ишлаб чиқиш;
- Ёшларнинг жисмоний параметрларини назорат қилувчи дастур ишлаб чиқиш;
- Сўровлар ёрдамида талаб этилган ўқувчиларни излаш
- Ҳисобот тайёрлаш формасни ишлаб чиқиш

Дастур Microsoft Visual Studio 2010 дастурлар пакетининг C# 2.0 . .Net Framework асосида яратилган . Малумотлар базаси сифатида еса MS SQL Server 2005 дан фойдаланилди . Шунингдек , МБ сифатида MS SQL Server нинг Express ини ишлатилса хам тафсия этилади .

(SQL Express MB фақат 2 ГБ гача малумотлар учун мўлжалланган бўлиб, маълумотлар ундан кўп бўлса MS SQL Server дан фойдаланишингиз талаб этилади) .

Дастур ишлаши учун .Net Framework нинг камида 2.0 версияси бўлиши керак .

Дастур тиббиёт ходимларига мўлжалланган бўлиб бу дастур ҳозирги кунда ягоналиги билан ажралиб туради. Ҳамда ушбу ишлаб чиқилган дастур 2 хил тилдаги интетерфейсга ега: ўзбек тили ва рус тили. Дастур интерфейси жуда содда қилиб қилиб ишланган бундан кўзланган мақсад дастурдан компьютер саводхонлигига эга бўлмаган ходимлар ҳам ҳеч қийинчиликсиз фойдалана олишлари.

Малакавий битирув ишида асосий қисмдан ташқари мехнат мухофазаси қисми келтирилган бўлиб, унда иш жойини тўғри ташкил қилиниши ва фавқулодда вазиятларнинг тоифаланиши.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этишнинг қўшимча чора тадбирлари тўғрисида” ги қарори 8.07.2005
2. И.А.Каримов “Жахон молиявий – иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари” Тошкент, “Ўзбекистон”, 2009 й – 56 б.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазрлар Махкамасининг "Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси фаолиятини ташкил қилиш тўғрисида" ги қарори 31.10.2002.
4. А. Саъдуллаева «Баркамол авлодни шакллантиришда жисмоний тарбия ва спортнинг тиббий асослари» (Услубий қўлланма)/ЎзР соғлиқни сақлаш вазрлиги . – Т.:Ўзбекистон, 2011. – 152 б.
5. Алексей Гончаров «Самоучитель HTML» Питер 2003
6. Эндрю Троелсен. «Язык программирования C#2005 и платформа .Net2.0» – Масква «И.Д.Вильямс» 2007г (1168 стр).
7. Мэтью Мак – Дональд, Марио Шпушта «Microsoft ASP.Net2.0 с примерами на C#2005 для профессионалов». Масква «И.Д.Вильямс» 2006 (1408 стр).
8. Михеев Р.Н «MS SQLServer 2005 для админстраторов».2006(544 стр).
9. Douglas J. Reilly «Designing Microsoft ASP.NET Applications» Microsoft Press © 2008 (402 pages)
10. Шилдг, Герберт. Полный справочник по C#. : Пер. с англ. — М.:Издательский дом "Вильяме", 2004. — 752 с. : ил. — Парал. тит. англ.
11. Е.Л. Полонская «Язык HTML. Самоучитель.», Вильяме , 2010. -306с
12. Мак-Дональд, Мэтью. WPF 4: Windows Presentation Foundation в .NET 4.0 с примерами на C# 2010 для профессионалов. : Пер. с англ. — М. : ООО "И.Д. Вильяме", 2011. — 1024 с. : ил. —
13. Парал. тит. англ.

14. Шильд.Г «C#. Учебный.Курс». Питер. 2003. 500с
15. Тони Нортроп, Билл Ройан. «Основы разработки приложений на платформе Microsoft .NET Framework. Учебный курс». Питер 2007. - 864с
16. Герберт Шилдт. «Полный справочник по C#». Вильяме 2004. – 744с
17. Эндрю Троелсен. «C# и платформа .NET». Питер 2004. - 796с
18. Andrew Troelsen «Pro C# 2008 and the .NET 3.5 Platform». Apress 2007. - 1400с
19. http://ebookshare.net
20. http://gotdotnet.ru
21. http://williamspublishing.com
22. http://all - ebook.com
23. http://intuit.ru
24. http://wikipedia .org

Илова

```
using System;
using System.Collections.Generic;
using System.ComponentModel;
using System.Data;
using System.Drawing;
using System.Linq;
using System.Text;
using System.Windows.Forms;

using System.IO;



using System.Data.SqlServerCe;

namespace WindowsFormsApplication1
{
    public partial class Form1 : Form
    {
        public Form1()
        {
            InitializeComponent();

            int w = 0;
            for (int i = 0; i < listView1.Columns.Count; i++)
            {
                w += listView1.Columns[i].Width;
            }
```

```
            if (listView1.BorderStyle == BorderStyle.Fixed3D)
                w += 4;

            listView1.FullRowSelect = true;
        }

        private void Form1_Load(object sender, EventArgs e)
        {

            SqlCeEngine engine;

            engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
            if (!(File.Exists("contacts.sdf")))
            {
                engine.CreateDatabase();
                SqlCeConnection connection = new
SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
                connection.Open();
                SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();
                command.CommandText =
                    "CREATE TABLE s_1_a (cid int IDENTITY(1,1), name nvarchar(50)
NOT NULL, tug_yili nvarchar(50), muassasa nvarchar(50), tekshiruv_sanasi
nvarchar(50), jinsi nvarchar(50), vazni nvarchar(50), buyi nvarchar(50), VBI
nvarchar(50), k_qafasi nvarchar(50))";
                command.ExecuteScalar();
                connection.Close();
            }

            else
            {
```

```
            comboBox1.Text = "1_a";
            ShowDB();

        }
    }

    private void ShowDB()
    {

        SqlCeEngine engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
        SqlCeConnection connection = new
SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
        connection.Open();
        SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();
        command.CommandText = "SELECT * FROM " + "s_" +comboBox1.Text
+ " ORDER BY name";
        SqlCeDataReader dataReader = command.ExecuteReader();

        string st;
        int itemIndex = 0;

        listView1.Items.Clear();

        while (dataReader.Read())
        {
            for (int i = 0; i < dataReader.FieldCount; i++)
            {
                st = dataReader.GetValue(i).ToString();
                switch (i)
                {
```

```
case 0:  // N maydoni uchun
    listView1.Items.Add(st);
    break;
case 1:  // name  N maydoni uchun
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    break;
case 2:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    break;
case 3:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    break;
case 4:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
break;
case 5:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    //listView1.Items.Add(st);
    break;
case 6:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    break;
case 7:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    break;
case 8:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
    break;
case 9:  //
    listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
```

```
                    break;
                };
            }
            itemIndex++;
        }
        connection.Close();
    }

    private void listView1_ItemSelectionChanged(object sender,
ListViewItemSelectionChangedEventArgs e)
    {
        if (e.IsSelected)
        {
            textBox4.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].Text;

            for (int i = 1; i < listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems.Count; i++)
            {
                switch (i)
                {
                    case 1:
                        textBox1.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                        break;
                    case 2:
                        textBox2.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                        break;
                    case 3:
                        textBox3.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                        break;
                    case 4:
                        textBox7.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
```

```
                    break;
                case 5:
                    comboBox2.Text =
listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                    break;
                case 6:
                    bvi.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                    break;
                case 7:
                    buyi.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                    break;
                case 8:
                    vazni.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                    break;
                case 9:
                    kqafasi.Text = listView1.Items[e.ItemIndex].SubItems[i].Text;
                    break;

              }
            }
          }
        }

        private void button1_Click(object sender, EventArgs e)
        {
          SqlCeConnection conn = new SqlCeConnection("Data Source
='contacts.sdf'");
          conn.Open();
          SqlCeCommand command = conn.CreateCommand();
```

```
            command.CommandText = "INSERT INTO " + "s_" + comboBox1.Text +
" (name, tug_yili, muassasa, jinsi, tekshiruv_sanasi, vazni, buyi, VBI, k_qafasi)
VALUES(?,?,?,?,?,?,?,?,?)";
            command.Parameters.Add("name", textBox1.Text);
            command.Parameters.Add("tug_yili", textBox2.Text);
            command.Parameters.Add("muassasa", textBox3.Text);
            command.Parameters.Add("jinsi", comboBox2.Text);
            command.Parameters.Add("tekshiruv_sanasi", textBox7.Text);
            command.Parameters.Add("vazni", vazni.Text);
            command.Parameters.Add("buyi", buyi.Text);
            command.Parameters.Add("VBI", bvi.Text);
            command.Parameters.Add("k_qafasi", kqafasi.Text);
            command.ExecuteScalar();
            conn.Close();
            /
            textBox1.Clear();
            textBox2.Clear();
            textBox3.Clear();
            textBox7.Clear();
            vazni.Clear();
            buyi.Clear();
            bvi.Clear();
            kqafasi.Clear();

            ShowDB();

            textBox1.Focus();
        }
        private void button2_Click(object sender, EventArgs e)
        {
```

```
SqlCeEngine engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
SqlCeConnection connection = new
SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
connection.Open();

SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();

command.CommandText = "SELECT * FROM " + "s_" +
comboBox1.Text + " WHERE (name LIKE ?)";
command.Parameters.Add("name", "%" + textBox1.Text + "%");

SqlCeDataReader dataReader = command.ExecuteReader();

string st;
int itemIndex = 0;

listView1.Items.Clear();

while (dataReader.Read())
{
   for (int i = 0; i < dataReader.FieldCount; i++)
   {
      st = dataReader.GetValue(i).ToString();
      switch (i)
      {
         case 0:  //
            listView1.Items.Add(st);
            break;
         case 1:  //
            //listView1.Items.Add(st);
```

```
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 2:  //
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 3:  //
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 4:  //
            //listView1.Items.Add(st);
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 5:  //
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 6:  //
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 7:  //
            //listView1.Items.Add(st);
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 8:  //
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
        case 9:  //
            listView1.Items[itemIndex].SubItems.Add(st);
            break;
    };
}
```

```
            itemIndex++;
        }
        connection.Close();

    }

    private void button3_Click(object sender, EventArgs e)
    {
        if (listView1.SelectedItems.Count != 0)
        {
            SqlCeEngine engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
            SqlCeConnection connection = new
SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
            connection.Open();

            SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();

            command.CommandText = "DELETE FROM " + "s_" +
comboBox1.Text + " WHERE (cid = ?)";
            command.Parameters.Add("cid", textBox4.Text);

            command.ExecuteScalar(); //

            ShowDB();

            textBox1.Clear();
            textBox2.Clear();
            textBox3.Clear();
            textBox4.Clear();
            textBox7.Clear();
```

```
            vazni.Clear();
            buyi.Clear();
            bvi.Clear();
            kqafasi.Clear();
        }
    }


    private void button4_Click(object sender, EventArgs e)
    {
        if (listView1.SelectedItems.Count != 0)
        {
            SqlCeEngine engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
            SqlCeConnection connection = new
SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
            connection.Open();

            SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();

            command.CommandText = "UPDATE " + "s_" + comboBox1.Text + "
SET name = ?, tug_yili =?, muassasa=?, jinsi =?, tekshiruv_sanasi =?, vazni =?,
buyi =?, VBI =?, k_qafasi=? WHERE cid = ?";
            command.Parameters.Add("name", textBox1.Text);
            command.Parameters.Add("tug_yili", textBox2.Text);
            command.Parameters.Add("muassasa", textBox3.Text);
            command.Parameters.Add("jinsi", comboBox2.Text);
            command.Parameters.Add("tekshiruv_sanasi", textBox7.Text);
            command.Parameters.Add("vazni", vazni.Text);
            command.Parameters.Add("buyi", buyi.Text);
            command.Parameters.Add("VBI", bvi.Text);
```

```
        command.Parameters.Add("k_qafasi", kqafasi.Text);
        command.Parameters.Add("cid", textBox4.Text);

        command.ExecuteScalar(); /

        ShowDB();

        textBox1.Clear();
        textBox2.Clear();
        textBox3.Clear();
        textBox4.Clear();
        textBox7.Clear();
        vazni.Clear();
        buyi.Clear();
        bvi.Clear();
        kqafasi.Clear();
    }
}

private void textBox1_TextChanged(object sender, EventArgs e)
{
    if ((textBox1.TextLength > 0) &&
         ((textBox2.TextLength > 0) || (textBox3.TextLength > 0)))
        button1.Enabled = true;
    else
    {
        button1.Enabled = false;
    }
}
```

```
private void listView1_SelectedIndexChanged(object sender, EventArgs e)
{

}

private void button5_Click(object sender, EventArgs e)
{
    if (textBox5.Text == "")

        MessageBox.Show("maydon to'ldirilmagan");
    else
    {
        SqlCeEngine engine;
        engine = new SqlCeEngine("Data Source='contacts.sdf';");
        SqlCeConnection connection = new
SqlCeConnection(engine.LocalConnectionString);
        connection.Open();
        SqlCeCommand command = connection.CreateCommand();
        command.CommandText =
            "CREATE TABLE " + "s_" + textBox5.Text + "(cid int
IDENTITY(1,1), name nvarchar(50) NOT NULL, phone nvarchar(50), email
nvarchar(50))";
        command.ExecuteScalar();
        connection.Close();
    }
}

private void comboBox1_SelectedIndexChanged(object sender, EventArgs e)
{
    ShowDB();
```

```
        }

        private void button6_Click(object sender, EventArgs e)
        {

        }

        private void textBox4_TextChanged(object sender, EventArgs e)
        {

        }

        private void label9_Click(object sender, EventArgs e)
        {

        }

        private void comboBox2_SelectedIndexChanged(object sender, EventArgs e)
        {

        }

        private void textBox9_TextChanged(object sender, EventArgs e)
        {

        }

    }
}
```